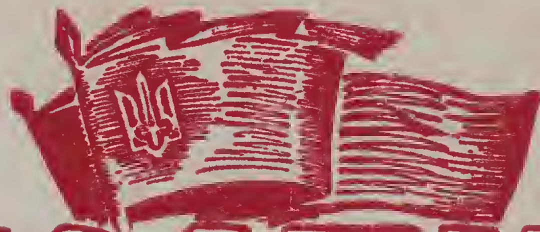

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

ОРГАН ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

INDEPENDENT UKRAINE

ЗМІСТ

ЧІКАҐО **Ст. ПОЛ**

РІК IV. **БЕРЕЗЕНЬ, 1951.** **Ч. 3 (38).**

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Петро Войновський, Ньюарк (ЗДА):

На нашу замітку «Проти табу» («СУ», ч. 1(36), січень 1951), в якій ми висловили свої критичні завваги з приводу балвохвальства, яким оточують зараз певні круги української еміграції особу сл. п. ген. Тараса Чукринки-Шухевича, але в якій ми рівночасно назвали його «зразком патріота, державника, вояка і революціонера» — в листі до нас Ви пишете: «... Перший я і всі прочі осудять переговори з братовбійиками ... і спитаються, чим є цінний ... Шухевич, котрий разом з Лебедем і о. Гриньохом в хаті редактора п. Семчишина у Львові підписували вироки смерти на 19 членів ОУН лише у Львові (пол. Р. Сушко, Ю. Соколовський, Коник, Йойко, — а решту спасло арештовання Ґестапо), про котрого так горячо і почесно згадала Хвальна Редакція («Самостійної України»). Вони спитають, від коли **революціонери** так скоро гнуть спину і стають рабами та жадають подання руки від найбільших внутрішніх ворогів нації, від тих, що ще вчора проти них прямували дуло пістолі, а їх друзів ззаду вбивали».

Вам можемо відповісти: Редакція «Самостійної України» не відповідає за переговори з братовбійниками, бо таких ані не вела, ані не веде, ані не може вести. Коли ж йдеться про память сл. п. ген. Тараса Чупринки, то вона мимо його похибок, чи навіть злочинів, останеться для нас все такою, як ми її вищє назвали, бо змив він їх своєю кровю. Немає людей, що ніколи не робили ніяких промахів. Справа не в промахах, а в поставі людини до тих промахів. Маємо данні, що сл. п. ген. Тарас Чупринка зрозумів свої похибки і витягнув із них практичні висновки. Сліди їх ми бачимо навіть тут на еміґрації. І ми готові зайняти таку саму поставу до Лебедя і о. Гриньоха, якщо вони підуть слідами ген. Чупринки.

Проф. Володимир Державин, Авґсбурґ, (Німеччина):

Дякуємо Вам за Вашого ласкавого і з деяких оглядів цінного для нас листа. Прикро нам ствердити, що довільно заінтерпретували Ви мотиви Редакції, якими вона кермувалась, публікуючи статті проф. М. Гайдака і проф. М. Андрусяка про походження назви «Україна». Ще більше прикро нам довідатись, що Ваші погляди на вартість історичної белетристики Богдана Лепкого, та взагалі на особу самого автора, свого часу публіковані під большевицькою окупацією, були не «езоповою мовою», але виразом Вашого правдивого і щирого переконання. Якщо дійсно мистецька вартість трилогії Б. Лепкого «Мазепа» у Вас виходить меншою, скажімо, від мистецької вартости камбрбумів такого Ігоря Костецького, то довольте нам трактувати вартість критичної оцінки (все одно — літературної чи наукової) «мужа науки» і приватної особи нарівно серіозно. Ми не знаходимо бо тоді ніяких серіозних підстав уважати критичну статтю проф. М. Гайдака на тему походження назви «Україна» менше вартісною і важною, тому що її написав ляік в питаннях назвознавства, від критичної статті проф. В. Державина про літературну вартість історичної белетристики Б. Лепкого, тому що її написав дипломований літературний критик і літературознавець. Адже ж не ляіки, а мужі тогочасної науки, висміяли Кеплера, коли він вперто повторяв: Tamen volvitur! Супроти фактів і логіки здорового розуму дипломи і скількість просиджених років на університеті відограють меншу ролю.

Проф. Степан Килимник, Торонто (Канада):

Ждемо на заповіджену розвідку про «Добу Мазепи». Тема важна, бо й до сьогодні від авторитетних українських історіознавців (напр., проф. Оглоблін), маємо монографії про цю добу, що суперечить так історичній правді, як і нашим національно-державницьким інтересам.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

орган державницької думки

Місячник культури, політики і суспільного життя

Редагує Редакційна Колеґія.

Головний ред. д-р Тома Лапичак.

Видає УКРАЇНСЬКА НЕЗАЛЕЖНА ВИДАВНИЧА СПІЛКА «САМОСТІЙНА УКРАЇНА, Винніпеґ — Сен Пол — Чікаґо.

Адреса Редакції:

THE INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave, Chicago 19, Ill.

Адреса Адміністрації:

THE INDEPENDENT UKRAINE
P. O. Box 194 St. Paul 2, Minn. U. S. A.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора. а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки редакції.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 30 центів. В Англії і Австралії — 2 шилінґи. В інших державах рівновартість 30 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

- в ЗДА і Канаді — $ 3;
- в Англії і Австралії—24 шилінґи;
- в інших державах рівновартість $ 3 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE

Articles published on political, cultural and social topics.

Edited by Editorial Committee

Published by

UKRAINIAN INDEPENDENT PUBLISHERS LTD.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК IV. БЕРЕЗЕНЬ, 1951. Ч. 3 (38).

Ол. Неприцький-Грановський

НЕ ЗДІЙСНЕНА МЕТА

Сидить юнак, а перед ним йдуть в далечінь
Шляхи ... й сучасний хід усіх подій.
Оточені життям, думки, мов рій, —
До сонця пруть, минаючи принадну тінь.

Перед задуманим обличчям юнака
Висить мережево зелених віт.
Закутий мріями, — у дальший світ,
Мов сфінкс, вдивляється хлопчина ... Там ріка

Виблискує і вабить у безмежну даль ...
Видовища він бачить, наче в сні,
Такі чіткі, виразні і ясні,
Й хапає серце туга й невиразний жаль.

Калейдоскопом привиди в очах біжать: —
Минають швидко дії, час і звук.
Він чує бій ... Луна гарматний гук, —
Й козацькі коні перемогою іржать.

Встають гетьмани ... В славі сяє Чигирин ...
Колосяться степи ... Гуде Дніпро ...
В народі щастя, воля і добро ...
Та це лиш привид. То міраж! Минулий чин ...

І хлопець зводить погляд свій у небеса,
Блага хоч крихти правди для землі.
Там в хвилях хмар йдуть мрійні кораблі
Й єством панує велич владности — краса.

Немов напився чарівного зілля десь, —
Вдивляючись в красу земних оман,
Він серцем бачить всесвіт крізь туман,
Сягає розумом по скарб незнаний днесь.

Щасливий: — простір обійма по обрис гір.
Ні гривни, — а багатий на весь світ.
Це все його ... Лани, веселий цвіт,
Все, все, в безмежжя, — як далеко сягне зір.

На обрію земля цілує небосклон
І манить чарами: чи день, чи ніч,
Чи зорі в небі, зір дівочих віч,
Чи в тьмі із хмародряпів тисячі вікон.

В містах, мов страх, встає могутній неборис
З бетону, цегли, криці ... а в горі
Кадять вонючим димом димарі
І пеленою трутки чорно стелять низ.

Тут пруться вверх за хмарочосом хмаросяг,
Ключами літаки, мов журавлі,
Сріблять ... а далі в морі кораблі ...
Й над всім вітрами грається державний стяг ...

І в мареві росте ще кращий силует
Великих постатей, черга імен ...
В очах майорить кожен феномен —
Світових революцій і шляхи комет ...

Встають прості, та сильні люди в тисячліт: —
Коперник, Галілей та Фарадей —
Мужі відважних дум, нових ідей,
Надбань людських наук — наймогутніший квіт.

Не горді в славі короновані царі,
Не владні полководці всіх держав, —
Тих славу вкрила людська кров, іржа, —
Живе в ділах лиш дух і ті богатирі,

Без влади, мрійні, тихі, думкою міцні,
Що в ночах тішаться красою зір,
Співають істину під звуки лір,
Й повік лишають людям мудрі напрямні.

Стоїть Сократ між ними, Нютон і Ліней,
Колюмб відважний, Дарвин і Айнштайн,
Що волю думці подали і тайн
Життя розкрили, мов скрижалі сам Мойсей.

Без зброї, думкою здолать нові світи
Підуть в майбутнє інші, як і ті,
Що й нині вже стоять на тій путі
Ще не розгадані закони віднайти.

В безмежність далі мрійно дивиться юнак:
І чує він пахучий запах трав, —
Немов з степу вітрець сміхом заграв ...
Так хочеться і свій в житті зоставить знак.

І бачить він як мілійонами ідуть
Раби в етапах гнаних на Сибір,
І як в Кремлі жирує ситий звір,
І як загарбники народ на смерть ведуть.

Женуть їх в нетри лісові, той цвіт людей,
На певну смерть за те, що полюбив
Свій край і правду. Ворог ще не вбив
У них душі і віри, цінности ідей!

Ідуть конати в шахтах, гинути в снігах,
В руках ціпких стискаючи кайло.
Їм мріється обкрадене село
В огні великої любови і в сльозах ...

Реальні привиди в очах стають йому: —
Час в заполярних каторгах біжить
До скону літ. А хочеться їм жить
І рідний край без пут побачить на яву.

Чого-ж в ярмі конати має довше край, —
Коли для всіх народів людських прав
Суспільний лад держав гарантував?
Народ давно-ж бажа позбутись хижих зграй.

Чому-ж не чути голосу на захист тих,
Що людську волю люблять до безмеж,
Життя дають за неї й гострий меч
В руках завжди готов во імя справ святих? . .

Чого-ж мовчить той сам Айнштайн? І не одним
Маленьким словом в захист не візьме
Людей покривджених! Оглух, Біг-ме!
Й мовчать «великі ліберали» разом з ним.

Прислужникам Москви: — талан і серця бій
Дають. Мовчить і Шаплей і Голдейн.
Вони-ж повинні перші зза ідей
Протест, мов грім, піднести сміло й гордо свій.

А в між-часі стирається останній слід
Старих імперій, величі потуг, —
І лицарства огонь немов потух
На Заході, як в люту силу входить Схід.

Минаючи давно проспівані часи, —
Що-ж діється на наших же очах?
Не спів щасливих муз, а дикий жах
В рубінах крові, в росах чистої сльози.

Де слава Франції? Де поклики з Британь?
До чого докотився ветхий Рим?
Тай інші царства мохом вже старим
Покрились, й дань платять Москві, нечесну дань!

Кладе свою пяту московський Рубікон
На Заході Европи і на Схід
Москва веде заборчий свій похід —
Й зайшла до річки Ельби, й в Хинах по Гонконґ.

Імперії невпинно дробить нині час, —
Лише в крові потужніє Москва,
Шикується у міць Орда нова,
Щоб цілий світ здобути під міцний обчас.

Встає Камбодія, Корея і Ветнам,
Ірляндія, Ісляндія й Лаось, —
Свобода є для всіх і для когось,
Лише не нашій Україні і не нам! . .

І мріє хлопець, задивляючись у даль, —
Направить як оте найбільше зло?
Хіба у меч розкути чересло,
І шлях історії звернути на Суздаль!

Москву розбити в щент. Совєти поділить,
З'ярмленим народам волю дать,
Щоби засяла врешті благодать
На землях, що привикли з-покін сльози лить.

І з запахом степів він чує дух могил,
Що з праджерел душі народу б'є,
І так багато сліз і крови ллє
В звитяжній боротьбі, що тільки має сил.

Надходить час. І чути гомін боєвий,
Щоб з царства тьми, з його розбитих брил,
Великим розмахом могутніх сил
Створити на румовищах вже світ новий.

Тепер, сторіччями нездійснену мету, —
Плекатимо як заповідь свою,
Огнем і словом і мечем в бою
Будити до життя нам істину просту.

І мариться . . . Немов він сам веде полки
Побідних вершників у лютий бій
На змаг рішучий. Запал дужий свій
За волю дать мечем хороброї руки.

І в рідних закутках землі, — такі, як він, —
Від Попраду аж до Алтайських гір,
Лишивши партизансько-злобний спір,
Сурми почули гасло і тривоги дзвін.

Об'єднана ідейно молодь провідна
Загонами на ворога іде . . .
Її до слави — віра в бій веде
За правду. А для волі в неї ціль одна!

Імперію Совєтів, чи Москви, розбить,
Покликати народи з небуття,
З неволі, до державного життя, —
Щоби по віки волю й Господа любить!

І бачиться: — Німі раби окови рвуть . . .
Наш край, побивши гаспида-змія, —
Співає волелюбная земля
Й прямує з гимном слави — вести творчу путь!

Народ встає . . . Тремтять з несилля вороги . . .
За кривду, гніве, тяжко не карай!
Сама вже віра в волю, в рідний край —
Дає надію в перемогу без ваги! . . .

Дарма, що ворогів мета ця буде злить,
Життя конечність, і часу вага,
Сам мир, і щастя людства — вимага,
Щоб мрію цю в практичну дійсність перелить.

Нехай захоплює не здійснена мета
Не тільки нас, а й світові шари.
Нехай же волелюбно загорить
До здійснення велика мрія, золота!

Д-р Остап Грицай

Поет неземного

...Жива
Душа поетова святая,
Жива в своїх святих речах.
І ми, читая оживаєм
І чуєм Бога в небесах.

(1850.)

I.

Епохи духової культури людства можна б розцінювати ще й з погляду на те, в якім ступні проявляється в них **туга за неземним** та зрозуміння для нього. В поодиноких ділянках культурницької творчости оця туга проявляється різно і має різні імена. Але чи це буде те чи інше іменння, найглибша суть її буде завжди та сама як і те джерело, з якого вона, свята туга за неземним, від століття до століття вилонюється, а сема:

Бажання зв'язку з Богом.

З цього погляду проти культур, помітних яскравим матеріялізмом, вибивгаються культури чіткі своїм передуховленням. Проти світоглядів, здетермінованих вщерть інтересами чисто туземними, стають світогляди високих ідей, заторкаючих світ Божеського. Отак шляхом довгих тисячеліть людського минулого туга за неземним, за світом Господньої краси Духа, бореться з важкою сіриною буденщини, мов ангол із Сатаною, і творить чудні етапи мандрівки людської думки до найвищого з усього — до Бога. У світі старовинного Єгипту фараонів туга за неземним видвигає монументи неповторної величавости. Пронизує все життя, всю творчість, все існування тих людей духом незбагненних засвітів. Надихує подихом смерти кожну закутину могутнього царства Тутмозісів і Рамзесів. Творить літературу і мистецтво характеру таємних, релігійних містерій. Найголовніший твір письменства того Єгипту фараонів це — «Книга про царство Смерти»[1]) і такаж «Книга Ам-Дуат» про засвіт, і «Книга про бразми», тобто про ад. Староєгипетська картина суду Озіріса і його сорокдвох суддів над душею покійника, це один з найстарших документів людської етики, якого людство сьогодні, на руїнах двох світових воєн — і може напередодні третьої та найжахливішої! — не потрібувало б з ніякого погляду соромитися. А в гимнах во славу Амона-Ра, Озіріса та Ізиди є стільки глибокого релігійного духа, що і в гимні фараона Аменемгата IV. — Ехнатона — в честь сонця, якого утаєний, повний захоплення дух так і нагадує вам невмирущий гимн до сонця Франца з Ассізі.

Бо найглибша суть туги за неземним — скрізь та сама, без огляду на те, в яких епохах, середовищах і сторонах вона в душі людини прокидається. Бажання зв'язку з Богом, усе одно, який це Його символ, до якого вона звертається:

Блакити небес, сяєво сонця, чи розцвіла зелень весни. Культура Ассирії й Вавилону з цього погляду далеко не така пронизана духом неземного, як культура царства вічних пірамід і сфінксів. Навпаки. Наче в яскравім протиставленні до сніжо:білої квітки льотосу, такої знаменної для країни фараонів і Нілю, своєрідне знамено ассирійсько-вавилонського царства це червоний як кров пурпур ассирійських одягів. Червоний мов та людська кров, що її так залюбки царі Ассирії проливали, власноручно караючи найтяжчими карами присуджених на смерть злочинців, або тисячами вбиваючи воєнних полонених. Правда, і тут в літературі ви знайдете твори, в яких є слід віри в неземне. Але в них немає туги за тим неземним, і немає ні краси, ні духової величі його. Коли ви читаєте, напр., ассирійські поеми про боротьбу бога Мардука з богинею темряви Тіямат, або про мандрівку богині Іштар пеклом, або ассирійський епос про героя Ґільґамеша то ви відчуєте тут подих тієї ж самої невблаганности і жорстокости, що вражає вас при лектурі історії царів Ассирії і Вавилону в епоху поневолення народів ними ж. Зокрема ж те місце в епосі про Ґільґамеша, де він докоряє богині Іштар за демонізм її вдачі. Яка це жахлива картина поганського ідола в жіночій подобі! Зате скільки ж найтіснішого зв«язку з неземним бачимо в релігійній культурі євреїв, у святих книгах Старого завіту!

Тут проти хаосу божків у релігії старинного Єгипту, що його так жагуче намагався реформувати фараон Ехнатон, видвигається перший великий прообраз монотеїзмув історії людства. А з цим і туга за неземним як знак таємного співжиття душі смертної людини з її незримим всемогучим Творцем, находить свій перший, справді величавий вислів. Ця туга озивається тут надлюдським голосом страждущого Йова. Молиться молитвою вповні відданої Богові душі у псалмах Давида. Співає словами солодкої любови в Пісні пісень. Голосить потрясаючими мольбами в скаргах Єремії, і проноситься недхненною мудрістю в книгах великих пророків, віщуючи людству прихід Божеського Месії.

А релігійна культура соняшної Гелляди? Хіба ж не знає вона тісного зв'язку богів з життям народу, і хіба не є її епос, її лірика, а головно грецька трагедія, провісником того зв'язку так

---

[1]) Так за версією в німецьких єгиптологів (Ліпзіюс, Бруґш-паша, Еберс). Але властивий наголовок книги це в оригіналі: Per et kru, що французькі єгиптологи переводять як "Sortir du jour", тобто: «вихід зі світла дня, перехід у пітьму» (так Ля Паж Ренуф, Деверія та Навіль).— О. Г.

[2]) Herbert Burmester: Im Lichte des Orients. U. D. Verlag, 1923., стор. 169—170. О. Г.

[3]) R. Pfeiffer. Die griechische Dichtung und die griechische Kultur. Munchen 1932., ст. 19. О. Г.

само, як невмируще мистецтво Гелляди є геніяльним висоловом її туги за неземною красою?

«Зевес, — каже великий Айсхіль, на однім місці свого безсмертного твору, — це воздух, Зевес — земля, Зевес — небо, Зевес — це всесвіт і те, що вище всього». В обидвох архитворах Гомера олімпійські боги беруть живу участь у боях греків з троянами, вони є носіями невблаганного фатума, що вирішує долю великої боротьби, а неземне тут зберігає суворий маєстат божескости без огляду на те, чи життєве право людини порушується тим фатумом чи ні. Але вже у Гезіода олімпійські боги є теж захисниками **права** як такого, а не тільки сліпим фатумом на погубу людині, після чого в «Орестейї» Айсхіля неземне повністю об'єднується з життєвою дійсністю так, що оконечну долю Ореста вирішує визвольним присудом — атенський державний трибунал, хоч усетаки за таємною спонукою богині Атени. І саме як поета неземного і божеського величає Айсхіля Аристофан у комедії «Ж а б и» у свідомім протиставленні до скептика Айрипіда, якому Аристофан закидує безбожність і пусте балакунство, бо не бачить у нього Айсхілеву пошану до неземного [3]). А в Сократа від його філософічного світогляду бо одного Бога евреїв і до абсолюту християнської етики вже такий малий крок, що атенські судді присуджують його на смерть як єретика і атеїста в його поглядах на державну релігію країни. Бо ввесь божеський Олімп Гелляди ніби вгортається понурими присмерками останнього загину, коли Сократ у кінцевім слові до своїх суддів — як це оповіщає нам Платон в «А п о л ь о г і ї» великого мудреця — каже: «Немає ніякого лиха, ніякої небезпеки для дійсно **доброї людини** — її справ боги не занедбають . . . [4]) Тобто, коли говорити мовою етики Божеського Месії нашого світу:

— Блаженні ті, що не виділи, а вірували.

Дійсно:

Скільки ж обновлюючого, великотворчого і незбагненого розкривається перед людиною в її мандрівці шляхами неземного в історію людської думки! Шляхами, що вели геть від хаосу буденщини до божих гармоній Вічного. Від одноманітної сірини вузької туземщини до розкішних своїми сяєвами веселок Небесного. Від темних ідолів безбожної дійсности до блакитів Господніх вершин, до блаженного світла творчих дум, вповні і вщерть надиханих духом усесвіт охоплючого творчого пориву!

О ви поети, мистці і красотворці людства! Не блукайте темрявою прірв куди ніколи не доходять своїм світлом блаженні сяєва Неземного! Не повторюйте у ваших подобах омертвлюючу сірину, хаос і скупу безпросвітної буденщини, а творіть речі, від яких ожила б людська душа і чула Бога в небесах!

Працьовники Д у х а!

Хіба ж не було б і сьогодні і назавжди нашим найкращим завданням поширювати й поглиблювати ті шляхи до неземного, що їх видвигали на овид покоління двох тисячоліть християнства?

З цього погляду особливо заслуговує на увагу людства мистецька творчість в усіх її ділянках, з простої молитви починаючи, аж ген до величевих монументів архітектури, що розвинулися в Европі і поза Европою в епохи назріння християнської культури. Для письменника вже патристична література перших століть після Христа, література, створена письменниками [5]) і святими вчителями церкви [6]) — це до сьогодні, і ще й надовгі століття, невичерпане джерело душевного підйому, філософічного поглиблення питань та зрозуміння неземного.

Дійсно — які сезами думки про Божеське й неземне ховають у собі твори надхненних отців церкви Сходу і Заходу, від Атаназія до Івана з Дамаску, від Августина до Томи з Аквіну, і Бонавентури та АльфонсаЛіґуорі! Які довгі століття розвитку християнської ідеології охоплюють вони, особливо ж після того, як за почином Альберта Великого і Томи з Аквіну вони шляхом учених Арабії зв'язуються з великими філософами старовинного світу! Отак можна сказати, що «Б о ж е с ь к а к о м е д і я» Данте — це те найвище і найглибше з усього, що християнська Европа створила як пісню про неземне. Це вислід творчої думки довгих століть і різних середовищ, втіленої в предивнім об'єднанні в ум суворого фльорентійця. Ви тільки подивіться, як Дантовий твір з'ясовує цілість людського знання в його епоху взагалі, а теологічно-філософічний світогляд — особливо ж світогляд схоластики — в піснях про чистилище і про рай зокрема. З цього погляду довгі пояснення, що їх чує поет на вершинах небесних світів з уст Беатріче, може іноді занадто спекулятивні своїм духом, занадто конструовані своєю ідеологією, напр., як рація побуту і блаженности людських душ, поселених поетом у світі раю — на місяці. (Il Paradiso, II, 42—126(. Але й без огляду на всі ті трудноці, перестарілості, здовільності й незрозумілості, що з ними модерний читач зустрічається при лектурі Дантової «Комедії» — який же це неповторний своєю величчю твір! Він своєрідний анальоґон до найвеличавіших соборів середновічного християнства, творчий монумент зв'язку християнської людини з неземним. Він є мірою тієї монументальної, понадчасової і понадпросторної тривкости, що нею стоять піраміди Єгипту як монументи зв'язку людини з її ідеалом неземного.

Але християнська Европа ще й після Данте створила невмирущі своєю величчю і красою мистецькі монументи зв'язку людини з неземним як Божеським ідеалом. Бо хіба Мільтоновий архитвір не є гідний станути як конгеніяльне довершення поруч твору італійця? Хіба цілість драматичної творчости Кальдерона релігійного напрямку, не давало б йому права бути далеко вище поставленим в пантеоні еспанської літератури, ніж Сервантес Северда з його карикатурою лицарських романів? А творчість святої Тереси з Авіля? А світ містики?

[4]) За текстом у: Klare Buchmann: Der Mensch und die Gotter. Urach 1946, ст. 60. О. Г.

[5]) Scriptores ecclesiastici (Тертуліян, Клемент з Александрії, Оріґін).

[6]) Doctores Ecclesiae. О. Г.

Дійсно! українські поети, письменники й мистці! Такі скарби творчости, надиханої духом неземного, є в літературах світу, те проте такі мало відомі нам вони своїм змістом і своєю історією! І так мало є в нас чогось такого, що ми могли б показати Европі — як наші українські довершення на цьому полі, нехай би хоч тільки конгеніяльні переклади чи переспіви! Бо де ж наші зразкові переклади Данта «Комедії», Мільтонового «Утраченого раю», шедеврів Кальдерона чи іншого? А проте саме наша, українська література, вже в своїх первопочатках така пребагата релігійними, так мало в нас використаними елементами!

Ми дивімося з цього погляду на нашого великого Тараса. Шукати і простежувати в нього шлях думки про неземне, шлях туги за ним і відсвіт неземного в творах поета — хіба ж це для нас не вдячніше й благородніше та краще завдання, ніж лаяти його «маловченим» та «малокультурним» [7]), або обезцінювати його так, як це з незрозумілим мені цинізмом зробив Микола Хвильовий?

Бо в Шевченка, власне з погляду на його епоху, ми можеуо сміливо говорити про наявність релігійного духа, говорити про нього як про поета неземного. Нехай і на овиді того важкого, горем народу перепоєного реалізму дійсности в царстві Петра, Катерини і Миколи, такого притаманного всій його творчості і якого провідним акордом гомонітимуть віками невмирущі слова:

За горами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію политі.

Саме ж епоха, в межах якої довелось нашому поетові прийти на світ та звершити свою туземну мандрівку, не дуже то своєю суттю близька до релігії та до духа неземного! Тарас мов і сам натякає на те, коли в своїм автобіографічним нарисі для журналу «Народное Чтеніе» (1860 р.) каже, що «сувора українська муза довго цуралась мого смаку, **зіпсутого** [8]) **життям у школі,** в передпокої дідича, по з'їздах та по міських квартирах, але коли подих волі **привернув моїм почуттям чистоту перших дитячих літ,** проведених під убогою батьківською стріхою, вона, спасибі їй, обійняла мене і привітала на чужій стороні . . .» [9]). А коли в передмові до другого видання «Кобзаря» поет з неохотою говорить про **«якийсь індивідуалізм тощо»** в літературі, що їх **«натокмачують москалі»,** то це в нього наче вислів того ж **«зіпсуття життям»,** що його він так гостро протиставить душевній чистоті перших дитячих літ як найглибшому підложжі всякої поетичної творчости. Сюди належав би і той осуд про «Енеїду» [10]), про яку Шевченко каже, що «вона добра, а всетаки сміховина на московський кшталт», тоді, коли в нього, в Шевченка, бачимо суворий своєю повагою підхід до творчости, з глибин якої створена в нього поема до його Музи, — дно з найкращого, що є в «Кобзарі». Поема, що є властиво піснею обожання чистоти, неземного та святого як істотних знамен Творчого! [10]).

А ти пречистая, святая,
Ти сестро Феба молодая!
— — — — — — —
Із казарми нечистої
Чистою, святою
Пташечкою вилетіла,
І панадо мною
Полинула, заспівала
Ти, золотокрила . . .
Мов живущою водою
Душу окропила.

І я живу, і надо мною
З своєю божою красою
Гориш ти, зоренько моя,
Моя **порадонька святая!**
— — — — — — —
Не покидай мене! — —
— — — — — — —
Учи неложними устами
Сказати правду. Поможи
Молитву діяти до краю . . .

Оце поетове величання чистого і святого та молитовного як ознака ґенія поезії — не занадто підходить під стиль тієї епохи початкових десятиліть XIX в., дитиною якої є Шевченко. Після тріюмфу атеїстичної філософії XVIII в., після страхіть Великої революції у Франції, що закінчилася повною перемогою імператорської деспотії Наполеона [11]), а далі, після комедії т. зв. Святого Аліянсу царів, виплодом якого став ославлений Віденський конґрес як чудесно замаскований давун волі народів, виразником духа епохи видвигається вщерть перепоєна зневірою в доцільність життя поезія Байрона. А далі, як своєрідне її ідеологічне обґрунтування — філософічна система А. Шопенгавера як наука послідовного песимізму (1819 р.). А з невідрадними вислідами філософії та ідеології песимістів зв'язується тісно нова хвиля релігійного вільнодумства з усіма його послідовностями до екстремів атеїзму включно. Хвиля, що в XIX ст. посилюється що раз помітніше з появою філософів еклетицизму (Віктор Кузен) та позитивізму (Оґіст Конт) у Франції, і тібінґенської школи протестанських теологів (Бавр, Целлер, Кестлін, а головно Д. Ф. Штравс, в Німеччині). До того ж позитивізму у ділянці релігійних дослідів XIX в., треба віднести скріплення антирелігійних напрямів й те розвінчування Христа й християнства, що з усією яскравістю проступає в тровах Давида Фридриха Штравса, а далі у відомий монографії про Христа Ернеста Ренана (1863 р.).

«Істотою, повною якихось точно означених рисів, — каже Штравс, що могла б бути чимось для душі, є Христос тільки як витвір віри і леґенди, для історика і для вченого Христос це тільки проблема, а проблема не може стати ні предметом віри, ні прообразом життя» [12]).

---

[7]) Чи такий уже «маловчений» та «малокультурний» наш поет, про це див. книгу П. Зайцева «Життя Т. Шевчеїка» (1939) та книгу М. Шаґінян «Шевченко» (1941), зреферовані В. Петровом у розвідці п. н. «Провідні етапи розвитку сучасного Шевченконавства» (вид. УВАН, 1946). О. Г.

[8]) Підкреслення мої. О. Г.

[9]) Всі цитати з Шевченка за текстом у «Кобзарі», виданім в Празі 1944 р. Вид. Ю. Тищенко.

[10]) Ібід., стор. 145/146.

[11]) Stael-Holstein Germaine: Sur la revolution Francaise (1818).

[12]) "Der alte und der neue Glaube". Bonn 1873. Ст. 79. О. Г.

Ось зразок того «зіпсуття», тої духової отруї, що розливаючись шляхом XIX ст. що раз ширшою стихією, мала вкінці вкупі з ідеологією соціялізму, з злощасним розвитком Дарвінових теорій та модерної техніки витворювати вчених атеїстів типу Драгоманова, а далі на смітнику большевицького Миколи, мудрагелів-безбожників. Мудрагелів, яким до справжнього Шевченка так далеко, як большевицькій трупарні до культурної Европи.

Бо Шевченко саме на овиді XIX ст., поруч Шатобріяна, Лямартіна, В. Гюґо та А. Манцоні один з нечисленних великих поетів, що зберігав просту душу віруючої людини, відчував велич і красу святости і знав насолоду і траґіку туги за неземним.

Отим то хібаж не гарно і не важно нам прислухатись до його слів ще раз і все наново?

II.

Старий заховавсь
В степу на могилі, щоб ніхто не бачив,
Щоб вітер по полю слова розмахав,
Щоб люди не чули, бо то **Боже слово,**
То серце по волі з Богом розмовля,
То серце щебече **Господнюю славу,**
А думка край світа на хмарі гуля.

Орлом сизокрилим літає, ширяє,
Аж небо блакитне широкими б'є;
Спочине на сонці, його запитає,
Де воно начує, як воно встає;
Послухає моря, що воно говорить,
Спита чорну гору: — «Чого ти німа?»

І знову на небо, бо на землі горе,
Бо на ній широкій, куточка нема
Тому, хто все знає, тому, хто все чує . . .
«Перебендя».

«І знову на небо» — це тут Шевченко підкреслює з особливою чіткістю, бо небо в нього властива вітчизна творчої душі. Так само, як у що отвирає пантеон його поезій, Геній правди, зійшовши з небес, обдарує поета чаправди, зійшовши з небес, обдарує поета чарівним **серпанком Творчого.** Або як у Шіллера, в поемі «Пеґаз в ярмі», де небесний верхівець, запряжений селянином до плуга, та ще й до того враз з волом, не може зробити на землі ні одного путнього кроку, але після того, як на нього сів поет з радісно розздвоненою кобзою в руках, повний пориву животворних сил Пеґаз несеться з поетом ген під блакити небес як в його божеську батьківщину. Або як у поемі Шарля Бодлера «Вознесіння» (Elevation), де дух поета двигається «вище ставів і долин, вище гір, лісів, хмар і океанів, по-за межі сонця і небес та вище зоряних сфер, щоб потонути в безконечних далинах і глибах, щоб втекти як найдальше від скуки земного життя і напоїтися пречистим вогнем, що ним надихані погідні простори».

Отим то така надзвичайно важна своїм значінням та своєю ідеологічною суттю ота поема про Перебендю для Шевченка. І не це тут важне і не в тім справа, чи вона дуже, чи мало, чи цілком, чи тільки так собі похожа на аналогічну поему польського поета — як це деякі вчені професори в нас розбирали цілими сторінками у страх учених дисертаціях — а важна передовсім, і єдино переспектива отого віддалення від землі поетового духа і його близі до божих небес як до символу **неземного.** От як у сповидно дуже невеликій розміром картині Шевченко вспів з'ясувати тут майже всі засадничі риски справжньої творчої індивідуальности в її відношенні до даного людського оточення і в найглибшій сутті її первісної істоти. Момент душевно самоти, момент презирства і злоби з боку того незрілого духом оточення, момент негідної справжнього творця праці сірої, буденної — заробітку ради, і момент поневольного відчуження творця від його незрячого середовища.

Добре єси, мій кобзарю,
Добре, батьку, робиш,
Що співати, розмовляти
На могилу ходиш!
Ходи собі, мій голубе,
Поки не заснуло
Твоє серце, та виспівуй,
Щоб люди не чули.

А з цим і трагедія того — мимо всього! — таки необхідного зв'язку з ненависним оточенням, трагедія поневольного кидання божих слів на поталу поганській юрбі — тієї проституції неземного, що його Бодлер з таким болючим глумом змалював у поемі «Продажня Муза» (La Muse venale, ibid. VIII.) [13]a), а Шевченко в поемі про Перебендю зазначує словами:

А щоб тебе не цурались,
Потурай їм, брате!
Скачи, враже, як пан каже:
На те він багатий . . .

«Щоб тебе не цурались»! Дійсно! Яким ясновидючим поглядом добачав тут Шевченко майбутню траґіку своєї творчої пісні! Те цурання його з боку передових людей рідного громадянства, та натавровування його Музи во ім'я цілих ґенерацій!

«Первозвісника сучасного політичного українства Шевченка, — каже про це М. Міхновський у своїм творі «Самостійна Україна»[13]), — не зрозуміле ані його власне покоління, ані поблизькі йому. Коли Шевченко своєю смертю освятив шлях боротьби за волю політичну, національну і економічну українського народу, то поблизькі до нього покоління з т. зв. українофільського табору на своєму прапорі виписали «робім так, щоб ніхто ніде не побачив нашої роботи». Це покоління. . . своїм псевдо-патрійотизмом деморалізувало цілу українську суспільність на протязі півстоліття. Це покоління виплекало цілий культ страхополохства, виробило цілу релігію льояльности. Це покоління своїм сервілізмом, своєю безідейністю і своєю незвичайною інертністю відіпхнуло від себе цілий ряд рухів молоді, що стояла на українському національному ґрунті. Це покоління зробило український рух чимсь смішним і обскурантним, надало йому характер недоношеної етнографічної теорії . . .»

Стільки великий патріот Міхновський. А ми додаймо:

[13]) Цитат за текстом у статті П. Голубенка «Шевченко і Хвильовий» («Українські Вісті», ч. 21/173 ц. р., ст. 3. О. Г.

[13]a) У відомій збірці "Fleurs du Mal" (1857). — О. Г.

Бідний Перебендя!

Ще ось не згомонів його спів гаразд, а вже навіть такий близький друг і союзник поета, як П. Куліш, і то після того, як звеличав його в розвідці «Чого стоїть Шевченко, яко поет народний» поетом і першим історикиом народу [14]), осудив його в статті «Мальована Гайдамаччина» [15]) як «маловченого поета, що прославляв (в поемі «Гайдамаки») розбишацький розлив крови без усякої людскости як славу й честь нашої старосвічини», а далі назвав музу Шевченка «п'яною» [16]). Але якщо Куліш осуджує нашого поета тільки за звеличування гайдамаччини та козацтва, то Михайло Драгоманов намагався дискредитувати Шевченка як поета і мистця взагалі. — «Часами, — каже він у своїй відомій праці, — «Шевченко, українофіли і соціялізм» [17]) аж жалко дивитися, як поет по дитячому не вміє справитися з живими людьми й картинами дійсного життя... Така ж дитиняча безпорадність характеризувала Шевченка як політика, а це було наслідком того, що Шевченку не доставало не тільки европейської науки, котра б показала йому ясний ідеал державного порядку по-переду нас, а не позаду, а не доставало навіть і науки про саму козачину». А щодо мистецької вартости творів Шевченка, читаємо в Драгоманова між іншим таке: «... Стихи, мимоходом кажучи, слабенькі по своїй роботі і нерівній манері, не могли і не можуть мати великої сили в наші часи ...» [18]).

Дійсно:

Бідний Перебендя!

І що над таким неймовірно легкодушним лаянням Шевченка як творця і людини ще й сучасна ґенерація далеко не перейшла до денного порядку, на це мені доказом такі голоси, як ось стаття Миколи Гарасименка «Микола Драгоманов» (журнал «Українські Вісті», ч. 44/54 1946), де на Драгоманова вказується як на великого світоча народу, а питання Драгоманової критики Шевченка доторкнуто тільки дуже обережно таким реченням: ... В іншій своїй праці п. н. «Шевченко, українофіли і соціялізм» М. Драгоманов писав, що «позбавитись хиб (?) Шевченка у українолюбців його часу українці зможуть тільки тоді, коли «стоячи ногами й серцем на нашій Україні, ми будемо держати свої голови в Европі» (але в якій Европі? Чи соціял-федералістів? О. Г.)

А наступ на Шевченка з боку М. Хвильового в його повісті «Вальдшнепи»?

«... За що я його ненавиджу? — питається тут Дмитрій Карамазов. — А за те я його ненавиджу, — **надмірно запалюючись** сказав він (Карамазов) **злим голосом** [19]), ща саме Шевченко **кастрував** нашу інтеліґенцію. Хіба це не він виховав цього тупоголового раба просвітянина, що ім'я йому леґіон? Хіба це не Шевченко — цей можливо (Sic!) не поганий поет і на подив (!!) малокультурна людина (в Куліша: «маловчений», в Драгоманова: «не доставало европейської науки», в москаля Белінського — як гідного предтечі Драгоманових і Хвильових: «осел», «дурак» і «пошлец») — хіба це не він навчив писати вірші, сентиментальничати «по-катеринячи», бунтувати по-«гайдамачому» — безглуздо та безцільно дивитися на світ і будівництво його крізь призму підсолодженого страшними фразами пасіїзму? Хіба це не він цей кріпак, навчив нас лаяти пана, як-то кажуть, за очі та холуйствовати перед ним, коли той фамільярно потріпає нас по плечу й скаже: «а ти, Матюшо, все таки талант». Саме цей іконописний «батько Тарас» і затримав культурний розвиток нашої нації і не дав їй своєчасно оформитись у державну одиницю ...» [20]).

Ну — досить!

Але коли придивитись до цих «надмірно запалених» фраз Карамазова ближче, то тут по суті речі немає ні одного речення, в якому був би якийсь глузд, була б якась хоч примітивна льоґіка і бодай фантом якоїсь правди. Така це невідповідальна клевета в бік великого ґенія України, що її вкупі з гаслом Хвильового: «Геть від Москви!» та з його — як хочуть його прихильники — націоналізмом, не розбереш ніяк... От і чому є стільки вражаючої правди в словах Тараса, коли він співає про Перебендю:

Його на сім світі ніхто не прийма.
Один він між ними, як сонце високе,
Його знають люди, бо носить земля;
А як-би почули, що він одинокий,
Співа на могилі, з морем розмовля,
На Божеє слово вони б насміялись,
Дурним би назвали, од себе б прогнали ...

Боже слово! Ось одна із таїн Шевченкової творчости, такої недоступної розумінні Драгоманових і Карамазових! Творчости, в перспективах якої ми бачимо поета трохи не завжди в зв'язку з Богом і з Божим, з неземним і святим та з високим і благородним як експонентами його творчого та етичного ідеалу. І дійсно! Ви намагайтесь лиш упродовж лектури «Кобзаря» зрахувати скілько разів Шевченко звертається до Бога з апострофами, зі згадками про Нього або з молитвою. Від зворушливої апострофи в поемі «Причинна» (Така її доля ... О Боже мій милий! за що ж Ти караєш її молоду?) аж ген до чудових молитов до Богородиці в поемах «Неофіти» та «Марія» — скільки тут поетової туги за Господом та Господньою силою в житті людини! Шевченко, ніби почуваючи ті «німі стіни», що їм доведеться передавати його тяжкую думу, у молитві до Бога знаходить одиноку розвагу у трагіці його творчости:

Така моя рада, незнаємий брате,
Смирись перед Богом, людей не займай,
Шукай собі брата в палатах і в хаті,
І дбай домовину, а слави не дбай!
Бо вона не спинить віку молодого,
Не верне з-за літа нашої весни ...
Отак то, мій друже, **молись, брате, Богу**
І мене в молитвах своїх пом'яни.

«Осика» (1847 р.)

---

[14]) Журнал «Основа», 3 книга 1861 р., в серії «Листи з хутора». О. Г.

[15]) Журнал «Правда», 1876 р. О. Г.

[16]) «Исторія возсоединенія Руси» (т. 1.—3., 1874—1877 р.). О. Г.

[17]) Цитую за текстом у розвідці Р. Задніпрянського «Українофільський та український «Кобзар», 1947, ст. 12. О. Г.

[18]) Ibidem. О. Г.

[19]) Підкреслення моє. О. Г.

[20]) «Вальдшнепи», Вид. «Нові Дні», Зальцбурґ 1946, ст. 37/38. О. Г.

Так:

Усе наш поет шукає Бога і все в нього тиха молитва до Нього, та молитва, що дає йому силу зберегти і в неволі ту душевну погоду, ту рівновагу духа, якій він і в сибірській казармі завдячує спромогу творіння.

Не додому вночі йдучи
З куминої хати
І не спати лягаючи,
Згадай мене, брате.
А як прийде нудьга в гості
Та й на ніч засяде,
Отоді мене, мій друже,
Зови на пораду.
Отоді згадай в пустині
Далеко над морем
Свого друга веселого,
Як він горе боре.
Як він, свої думи тії
У серце убоге
Заховавши, ходить собі
Та молиться Богу.

Отаких згадок про поетову тиху молитву до Бога ви в «Кабзарі» іноді зустрінете сторінка за сторінкою, тоді, як до його найближчого оточення він ставиться здебільша з гнівом, з глумом та з призирливою погордою. Тут у Шевченка озивається справжній аристократ духа та поет того божеського неземного, розуміння для якого все лишиться чужим поганській юрбі. І як що він щасливий своєю тихою молитвою до Бога, то не тільки ради себе самого. От у поемі про гетьмана Дорошенка **(«Заступила чорна хмара та білую хмару»)** Шевченко, підкресливши, що в Україні забули славного гетьмана, додає, помітно врадуваний:

Тільки ти, святий Ростовський,
Згадав у темниці
Свого друга великого
І звелів каплицю
Над гетьманом змурувати
І Богу молитись
За гетьмана, панахиду
За Петра служити.
І досі ще щорік Божий,
Як день той настане,
Ідуть править панахиду
Над нашим гетьманом
В Ярополчі.

Так само молитвою героя кінчить наш поет поему про Палія («Чернець») і важливу своєю сповіддю поему (другий) «Сон» (Гори мої високії!) Правда, тут в інтродукції є відоме своїм розпучливим словом місце, де поет каже:

Я так її, я так люблю,
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!

Але що це ніяке confessio fidei поета, а просто хвилевий афект, це доказує такий же розпучливий вигук болю кілька рядків вище, в апострофі до гір, де Шевченко після слів:

Все, все неситі рознесли!
А ви? ви, гори, оддали!
Бодай ніколи не дивиться
На вас, **проклятії!**

зараз же додає:

Ні, ні,
Не ви прокляті... а гетьмани,
Усобняки, ляхи погані!
Простіть, високії, мені!
Високії і голубії!
Найкращі в світі, найсвятії!
Простіть! Я Богу помолюсь...

Отим то воно ясне, що коли наш поет так рішуче і переконливо відкликує свій проклін у сторону гір, то і той, підданий хвилиною розпучливого афекту, проклін у бік Господа, вже навіть своєю часовою формою є тільки услівний і не без своєрідної експіяції з боку самого поета, коли він зараз же додає:

...За неї душу погублю!..

Значить — поет заявляє готовність прийняти на себе за той проклін найтяжчу кару, тобто погубу душі, респектуючи тим самим право Божої справедливости. А ще краща експіяція тут це та молитва старого дідуся в другій половині тієї ж самої поеми, наче на знак того, що половині тієї ж афект розпуки проминув і в душі поета настав **нормальний стан,** тобто **настрій молитовного вознесіння до Бога знову:**

Молюсь Тобі, Боже милий,
Господи великий!
Що не дав мені загинуть,
Небесний Владико.
Що дав мені добру силу
Пересилить горе
І привів мене, старого,
На єі святі гори,
Одинокий вік дожити,
Тебе восхвалити
І Твоєю красотою
Серце веселити...

Подібно в поемі «Іржавець» маємо з одного боку гострий голос про те, чому Україна гине і чи вже ж Богу любо людей мордувать, але з другого — повна глибокої віри оповідання, «як то Матір Божа заплакала сльозами святими і як Бог зглянувся на ті пречистії сльози». Отим-то треба сказати, що Україна і Бог та Божий закон це для Шевченка два найвищі, сферою релігії об'єднані, ідеали, і як-що в поета інколи пронесеться нотка бунту проти Господа, то лиш тоді, коли він бачить Господній закон нарушеним і здоптаним у відношенні до України. Тоді наш поет це наче добрий янгел, що бунтуючись проти злого в світі, стає властиво в обороні самого Господа і його святого закону («Кавказ»). Отим то з псалмів Давида та з пророків Шевченко вибирає до переспіву та наслідування тільки те, що відноситься в рівній мірі до Бога і до людського життя в середовищі поета, а в наслідуванні XIV глави Осії у формі безпосередньої апострофи до України («Погибнеш, загинеш, Україно, не стане знаку на землі»). Так само всі мотта до Шевченкових поем вибрані за двома винятками! — зі Святого Письма як з об'явління Неземного.

(Закінчення буде).

Ю. В.

Воююча Україна

I.

Суцільний погляд на історію української землі вивершиться в **справедливий** висновок про неї, коли звучатиме: **Марсове поле Сходу.** Ніякого перебільшення дійсности ані сліду надуманої **пози** її людського чинника, але тільки співмірний об'єктивному станові оцін історичної правди міститиме в собі ця почесна, славетна назва нашої землі. Вона вирита на її обличчі **фізичного** краєвиду так продовж її внутрішнього тривання, як часової індивідуальности, вимовними рисами її природи, що немов з **передустановленого призначення,** цілими віками, **збувалася** однозначно і врешті збулася у визвичний епільоґ понурої теперішности. Нема особливих **причин радіти** лицарським і гордим призначенням рідної землі; нема теж оправданої конечности **смутитися** трагічною долею людського буття у цій благословенній і водночас приреченій країні. Не самим **почуттям** — самозакоханої радости, чи кволого смутку — можна і треба людині тут визначити свою повну життєву сутність. Відношення до рідної землі передусім сповнитись повинно **моральної свідомости,** якою людина **признається до своєї батьківщини** та сприймає її такою, якою вона насправді **історично** є. Тоді рішальним моментом відношення не будуть окремі вподобання і дотичні афекти, але внутрішню його тривкість становитиме **любов у долевій повноті життя, де дійсність зобов'язує однаково, як факт і повинність.** Із неї, як із **життєвої цілости,** нічого не вдасться відокремити і згідно вподоби привласнити та засвоїти, як теж не буде можливим свою людську повинність супроти батьківщини визначити **засадою найменшої відсоткової стопи.** Доля **не любить рахунку,** а намагання рахівників звести себе до прозорої системи скінчених величин в найменш для них сподіваній хвилині перекреслює **ґенієм незбагнутої мети,** який забирає не лиш дрібні відсотки людського лихварства, але достаток цілого життя і **самого лихваря.** Є в поворотах долевої крайности своєрідня доглибна справедливість неписаного ладу буття, який відкривається нераз до самих своїх основ — немов би **для пригаду,** що є **неподільний, вічний** і **єдиний.** Неперечна переконливість таких «доказів» долі ледве дозволяє жертві спамятатися та спіймати глузд несподіваного відкриття, — звичайно недостає часу і фізичної спромоги боронитися перед наступом призначення. Могти в подібній хвилині думати ще про якийсь надійний захист означало б спроможність відокремлення існування в іншому пляні ніж цей, що саме розкрився **як единий** і **дійсний.** Він є **одинокий справжній захист** і тоді, коли пригадує людині, що своєю дочасністю і смертністю вона є в ньому жива і невмируща. Не можна жити й будувати своєї особовости засобами і шляхами, що противні і протилежні істоті єдиного буття. Хіба можливо було б в рідному собі світі не жити його насліддям батьківських сил, не становлячись в черзі часової тяглости і переємности самому насліддям живої спадщини для грядучого потомства? Ні, вибитися із струму непроривного живого часу, поплисти осторонь і **заціліти відокремлено** десь на бічному острові **немисленно** для того, хто здібність думання й існування органічно розвинув **на безумовості основ та ідей цілости.** Не в здогадних можливостях утопійної **острівности** зможе його жива думка заціліти і ствердити **космічну** якість своєї природи, але в безпосередній **тверді** материка, в **суходолі** єдиного буття досягне сила живої індивідуальности найбільшого самоздійснення. Найкоротший, бо прямий, шлях життєвого становлення **іде лінією внутрішньої всутности** і освідомляється, як ідея неодмінного ладу буття, що в ньому **найшляхетніша творчість відбувається, як ідейна самопожертвенність.** Свідома в ньому причасність людини творить зразковий момент, можна б сказати, приймає духової **расовости,** що потвердилася життєво в можливо повній мірі. Згода думки і буття, життя і духа досягнула плястичної наглядности живої ідеї і представляє собою зразок вдатної життєвої повноти. Ідея сталася як би **природою,** закономірність дій дістала вираз внутрішньої **свободи,** світ думок поглибився до коренів і пронявся чаром буття та красою творчої органічности. На обличчі живих подоб лежить незгасне сяйво радісного потвердження і чар живого духа такий глибоко цінний і вимовний, що не сходить навіть з облич померших. Смерть відкриває всі двері настіж і немає вже задних мислей. Які ж в її обличчі може ще мати **життя,** коли крізь всі виходи видно тільки **до його,** а кожною могилою смерть накликає завсіди говорити тільки саму **правду** — без прикрас і прихованих тіней. Головна, найбільша тінь сама розступилася, сталася прозорим широким отвором, чи радше тим ідеальним дзеркалом, щоб в ньому життя оглядало свій вічний образ. Для цього треба йому **глибинного зору,** що далі основ і висот наближує до себе так довго, аж вони зійдуться в його совісті словом правди. Бо метою всякого бачення є правдива єдина дійсність, вільна від умовностей місця і часу, така, яка ні ділиться, ні двоїться в дійсність і правду, але є тільки і єдино **дійсною правдою.**

На Марсовому полі Сходу, на боєвищі безконечного змагу, головна битва ще не відбулася, ще не впало рішення, який нарід на останній карті тисячелітнього воєнного літопису запише своє переможне ім'я **творця нової історії** і **законодавця людського життєвого ладу.** На леґендарному боєвищі вершиться руками незримої долі **зрима небосяжна людська гекатомба** — пам'ятник жертовного життя. Велетенська піраміда мертвих спочила твердо на чотирьох вуглах благословенного чорнозему і славиться його **священним Пантеоном,** що в ньому як у нездобутому киоті, замкнутий **дух землі,** який незборною силою

оживляв лицарське тіло міліонів упавших воїнів — жертв. **Нерукотворний український жертовний вівтар** світить внутрішнім горінням рідного духа і кидає довкруги сяйво багряної авреолі. Мармур всенароднього мавзолею цвіте рубіном **крови** і цей хрустально чистий квіт кровного дару лякає сучасних фараонів своєю нездоланністю і невломною **живучістю.** Осатанівши з безсилля — **вбити** невмируще, загасити палюче світло вічного життя, пролляли вони море живої крови, проте ненависний світич не гасне, але сильнішає в насиченні і виразніє в чистоті барви. Очищується **внутрішньо** і ладний ось за хвилину світляну силу перелити в чистий звук голосного **дзвону** та на всі сторони поплисти пророчим гомоном нового слова життя. Переможці — фараони будували собі піраміду слави, владними руками укладали черепи побитих і рівняли стіни мурів, а дух нескорної землі перетоплював в жарі рідні кості на бронзу і виливав свій дзвін голосної **ідеї.** Могутня тінь його не вступається з обрію, вона згустилася в понуре видиво навислої кари і її то бояться фараони, що безсильні схопити її руками і задавити в стисках катівських долонь. То **вічна, незрима Україна** не дається досвідченим хижакам впіймати на аркан і здавити в певно завязаній петлі. Її вони шукають всюди, найрадше прагнули б застукати її в «Великому Льохи», щоб там вбити її на самоті, неспостережно, без розголосу і свідків в глуху, темну ніч. Проте, хоч перекопали і перерили всі підземні сховища і ходи, ні «Великого Льоху», ні її в ньому не знайшли. Здається, вже й з душ живих нащадків випололи усяке старе коріння і наляли там свого дурманного зілля, а всеж видно, як із якихсь глибів проростає чарівна рослина української землі і квіте так, як не квіте ніяке відоме зілля. Україна вічна і це та **Воююча Україна,** животворча своєю правдою, що її ніяким робом не вбити, не закувати в полон, не перевиховати і не перетворити відомими засобами діялектичної біології та всіх знахарських практик всепотужного діямату.

Багато й надто основно просякнене невмирущою силою первовіку життя коріння тієї **внутрішньої** України, щоб з нею удатно боротись засобами модерного народовбивства. Заприсяжений ворог доцінює силу поневоленого противника і ніяк не дозволяє собі на роскоші **дешевої перемоги** українства **звуженням** його ідеї до матеріяльно обмеженого числа носіїв. Навпаки, під обстріл своєї зоркої смертоносної уваги бере він **цілість** та **особливо** витонченим засобом психологічної «терапії» піддає найчисленнішу масу **потенціяльного** українства, себто сам етнічний масив вважає природним підґрунтям національної ідеї, всяко намагається процес такого невхильного зростання її перервати, зупинити, або найкраще забурити нащепленням на фізичнім організмі ляборaторних розчинів. Як світоглядовий і теоретичний матеріяліст, виявив він, ворог наш, в підході до явищ, питань і потреб біжучого суспільного процесу подивугідну оборотність і тонкість **психольоґа** — тактика, що не забуває за ніяку дрібничку, бере до уваги найдальші сфери впливу, не переочує буквально нічого. Прояви українства він стверджує **всюди,** де лиш можна їх **бачити,** а «хворобо-творчі» заразки **націоналізму** відкриває і там, де вони згідно з своєю природою не лиш не можуть множитись, але мусять нидіти і гинути. Обережність, здавалося б, пересадна й безосновна, однак з погляду ворожого засуду української національної ідеї, як для державно імперіяльних інтересів московства небезпечної «недуги» — засіб радикально рішучий і не завжди безуспішний.

Міродатним для становища ворога є не пропаґандивна знеціль націоналізму клеймом суспільно назадницького і політичного проти-народнього вчення, отже не розкричана «хворобливість» явища, але **дбайливо замовчувана його сила, здоровля та ідейна будучність** — про що хиба достатньо свідчить запеклість, завзяття і послідовність його боротьби з ним. Вона, як кожна боротьба з живою ідеєю, не дасться розіграти в кількох переможних битвах і вкінці вирішити і припечатати брутальним притиском поліційного чобота. Затяжний змаг треба поглибити ідейно й духово та з боєвища прямих збройних ударів перенести в **ґрунт життя,** зробити його головним предметом **буднів** із свідомим рахунком, що несприятлива життєва дійсність роздробить сили, запре стремлівну наснаженість та замулить основні джерела ідейної енергії. Цей простір далекого окраїнного змагання закроїв ворог розвином своєї діявольської **стратегії життя** так одважно і несподівано, що застукана жертва опинилася в **грузкому трясовинні існування** і останками сил добувається із западні. Тягар її уваги непомітно для неї перемістився з вогнища змагової постави за ідею на збереження свого злиденного буття в середовищі, яке скидається на темряву, павутинням засновану закутину. Кожний черговий рух тут повільніший і схоплена жертва своїми порухами заплутується щораз тісніше в сітях невхильної загибелі. Проте майстерно виконана тканина новітнього лябіринту не забезпечує його перед зривами вітру, що **ймовірні** в силу **спонтанної** природи життя, і кожної хвилини можуть змести з поверхні дбайливо улаштовану **систему** ладу, який свідомо знехтував законами історії і очевидно прямує **проти** течії природнього розвитку. Виявляється, що нагальність перечення **потверджує** перечене вкінці найвидатніше тим, що дає йому посвід і санкцію факту такої основної ваги, якої не можна ні на хвилину залишити без уваги. Нетерпимість до ворожої ідеї прокидає потвердження **власної** і доводить до випрямлення **змагової** площі за принципом **однородности.** Проти себе стоять **ідеї національної якости** і змагаються **за першість** в історіотворчому почині. Обставина хвилевої **політичної** переваги однієї **не** вменшує ні внутрішньої гідности, ні виглядности другої, — однородність забезпечує засадничу рівнорядність продовж часу, доки ідеї **живі** і займають на обрії людського буття панівне становище головної вартости і норми. Теоретично спертий на ідею світового комуністичного ладу революційний большевизм мусів врешті показати своє правдиве оригінальне життєве обличчя і признатися до власних органічних основ, що є історичними традиціями **національного московства.** Виринула власне потреба тривкої **буттєвої** підстави, постійнішої за придумані концепції суспільного

ладу і такої підстави, якої не треба б було щолиш творити та видумувати, але яка сама голосилася б щораз владніше і проступала на передовий шлях, як дійсність основна і первозаконна.

Віковічна природа ґрунту, немов скельна твердь, піднялася серед пливкої маси хвилюючої стихії і цього вирину її на поверхню було досить, щоб свавільне море відчуло, що спочиває в міцній орбіті буття. Голос власної природи не натрапляє на сумнів і спротив, **прямість** самопотвердження, самозрозуміла погодженість із собою, швидке віднайдення себе в своїй «органічній формі». Прислівна «широкість» московської душі означає передусім силовий спрям себе в простір, безоглядне потвердження себе в світі, як єдино правдивої людської природи, одним словом **— буттєвий абсолютизм своєї життєвої істоти.** Ця навіть не догматична, а своєрідньо позаментальна стихійність самовияву, зрозуміло, не допускає критики і дискусії про себе, натомість з усією безоглядністю честилюбного самопочуття своєї єдиности звертається проти всього поза собою, роз'їдає аналізою, нігілізує виводами і торощить фізичною силою. Московський динамізм і імперіялізм не потребує складних доказів обоснування — політична теорія імперії, література та вкінці ціла доба большевизму є одним внутрішньо повязаним ланцюгом органічного зростання, окресленої людської породи, яка од віків леліє **думу про своє виключне післанництво на землі.** Грядуча **«третя світова війна»** розгорне на материках, водах і повітряних вилетах ґрандіозний змаг, **в** якому, як сьогодні вже без усякого сумніву видно, народи й держави будуть тільки **боронити** загроженого існування і спасати своє майно і життя, а лиш один нарід змагатися буде **за першість у світі та неподільну владу над ним. В поставі** до життя, в способі розуміння своїх завдань в історії і чинного викладу своєї змагової волі розкривається **катастрофальна пропасть** різниці, якої не прислонить ані не затре ніякий **словний оптимізм.** Життєвий змаг носить незмінне обличчя вічного життя і відбувається завсіди **елементарно** — в повній згоді з основними дійовими потугами існувань. Той, що **рушав** з місця і робив **перший** крок вперед до своєї будуччини, був долею «покликаний» — розкрити занавісу прийдешнього **для себе.** За нею він міг побачити провалля і свою близьку загибіль, проте в даній хвилині перевага залишалася не по його боці в силу **рішень** — намірений крок виконати, **йти.** Одначе зірвати печать часу і сповнити його власним живим змістом горувала завсіди над голосами обмежености, застережливости і вирахованости, а питання небезпеки і можливої смерти було в ній «справлене» в сенсі всутньої життю самозрозумілости, що не має сили вмоститися в ньому на правах **окремої** рації і норми **для нього.**

Стихійна спрямованість походу, неподільно ціла хвиля в русі вперед — представляє клясичну форму життя в стані його творчого самостановлення. Історія записала **найрізнороднiші** вияви такого поступу, проте всіх їх характеризує **спільний гін здобувчої волі** — дарма, що в одному випадку він зосереджувався на прямий підбій простору і спішно виснажував свою енергію, а в іншому творив в глиб і в шир розгорнену систему, завершену вартостями культури в стилі духової монументальности. Зайво пригадувати, що характер найпотужніших життьових форм історії з природи **національний,** тобто формувався з коріння їхньої родової індивідуальности в спосіб **потверджуючий і зберігаючий** її в ролі постійного панівного чинника. Окремо уваги та насвітлення домагаються питання **вершинного** етапу форм, коли вони повністю визріли, осягнули вік своєї мужности і вже немов не проявляють більше ростової снаги. Подібність їхнього розвитку з ростом організмів, зрозуміло, умовна та не повинна дотримуватись в кожному випадку буквальної наподоби. Цілісно спостерігати явище росту особнів і спільноти не можна з того самого **глядного** місця, бо був би це процес апріорного детермінізму життєвих факторів зразкового подуманого лядачем ідеєю «росту». Будова і стан фактів зобовязують безумовно і їхньої **дійсности** не вдається **насилувати** якостями ніякої ідеї. Для тверезого спостерігача вони завсіди залишаться «собою», а коли він справді вдумливий і не схильний робити скороспілих висновків **спрощення** явищ, — певно віднайде те «місце», що в ньому «ідея» і життя сутньо тожсамі і не даються думати нарізно і протибіжно. Потужний вираз **духовости** проглядатиме із живих форм як посвід їхньої найвищої сповнености. Перед образом подібної довершености буття послабне всяка критична стриманість і застережність, а місце скептично наставленої аналізи займе почуття захоплення і внутрішнього споріднення з явищем. В такій хвилині даному глядачеві найменше можливим було б проміняти свою безпосередню радість на прозору формулу знання, від якої він, річ ясна, не одмовиться взагалі, однак шукатиме для неї відповідних виразових засобів. Вкінці він устійнить своє відношення дослідника до предмету за **спільними внутрішніми якостями** і бачитиме людську історію у вимірах буттєвої повноти. Смуги особливої творчої буйности він позначить назвами «весни», «відроджень», «обявлення». Вияви наймогутнішого життєвого розмаху будуть прикладами найбільшого духового насичення та ідейного пориву, однак не в розумінні послуху на службі абстрактно і самобутньо установленій ідеї, але в значенні її сутности та життєвої прямости.

Дотичні історіотворчі формації — бувають ними в правила народи — звичайно навіть не освідомлюють собі, яку «ідею» вони саме своїм збудженям і на творчий чин спрямованим єством життєво здійснюють. Для пізнавчого визначення її потрібна відповідна віддаль, — перспектива **історичного бачення,** що утворюється після того, як події відбулись і завершились в замкнений в собі цикль, набрали часової глибини і відрухами своєї значенности тривають на обріях вічно живої і чинної людської теперішности. В безпосередності дій, так мовити б, в творчому оригіналі життьових **актів,** неслідне їхнє зрідення в тривкий ідейний побуд і змінну виконну чинність. Будова життєвої хвилі суцільна, повнотна, монолітна. Рух її спрямований з нутра, **визначений нею ці-**

лою і не дається зобразити рівнобігом ідеї і життя, мети і засобу. Цілість уставлена метово, життя здійснюється ідейно з безпосередності власних повнотворно наставлених основ. Трудність **вдуматися** в подібний «стан» пояснюється саме **суцільністю** його будови, якої не сила пляново утворити з теоретичних данних свідомости, але навпаки, можна її **зустрінути** тільки зором інтуїції в неписаній книзі історії і щолиш в обличчі оригіналу впіймати його неподільну сутність. Наблизившись і споріднившись з нею, людина — дослідник начинає розуміти історію не як пляновий похід до свідомого здійснення установлених завдань вибраної догматично пануючої ідеї, але надчинає **переживати її як справжню живу дійсність, в усіх плянах, вимірах і виявах її буттєвої доконаности.** Вона надто різнородна, щоб далася без спору і суперечности вмістити в означений **плян,** проте **космічність** її буттєва, повнота для живого духа така безпосередньо наявна, що він ні однієї хвилини не сумнівається в її **реальність живої правди,** розписаної ґеніяльним почерком **творця** великого світу можливостей, а не закресленої межами розуму того скупого мисленника, що прагне дати її вимір мірою **однією своєї думки.** Завітність тієї **вимірности думкою** — не пересуд і не дитинний забаг людського розуму, в постійності такого його зусилля спочиває вимовний глузд **единости,** що, однак, не осяжна ціною однієї думки, але внаявнюється в **багатстві цілого життя.** Перекрійний, чи, вірніш пляновий скорот буття практично завжди кінчиться **каліцтвом** його нормального оригіналу, що в наслідок скоротних знаків, довільних підкреслень і затемнень, втрачає свою первісну подобу космічної повноти та прокидає враження уродства і духової сваволі.

Відношення до світу, з погляду теорії, можливе різновимірно, отже — способом лінійним, площинним, об'ємним, проте сутньо найблищим і природним є відношення **дійсне,** — не творене і не здійснюване **вторним** вмощуванням себе на позиціях змінних «кривої життя» та ловленням найбільш сприятливої для себе «конюнктури». Дійсне або стихійне відношення — **основно** первісне, себто здійснене і звершене цілим чаром буття, в якому кожна поодинока поява є ним «обнята» на правах інтеґральної односутности, без огляду на силу і спосіб освідомлення собі **фундаментальности** такого стану. Духово **збуджена** людина опиниться навіч перехресних можливостей і може **вибирати** напрям самоздійснення та вміцнювати своє «становище» в світі на подобу недоступної твердині. Поте виглядність «окопання» не зростає з процесом звужування і відокремлення. Кращих наслідків доможеться вона на **відкритих** шляхах пошириу і поглибу своїх звязків з різними ланками силової системи світу, бо в цьому випадку не буде непотрібно витрачати зусиль на рух «проти течії» та намагатися зупинити чи навіть заперечити дійову силу, що в ній самій жива безпосередньо. Її вторне, свідомо устійнюване, відношення до світу, буде насправді **віднаходженням** себе в обявлюваних пізнанням глибах світового буття, постійним **незустрічним** **приблизом** людини і світу, що нарешті найдуться в спільних межах однієї сутности. Для вторного відношення, формованого на різні однозначности будови буття, характеристичний **своєрідний настрій потвердження і примирности з присудами долі,** які ніколи не бувають надто суворі для **свідомих** носіїв долевої невхильности у власному серці. Їхне **пізнання** не збагачується **численністю** здобутків, з цього погляду воно може й навпаки — щораз більше біднів в рахунок набування **особливого вміння** — бачити в повені нових постатей, форм і облич — **одне незмінне обличчя вічного.** Поступ тим шляхом веде нехибно до **однієї думки,** яка не прагне **сама** бути мірою всього, але тільки пригадом і натяком, що ідея повноти буття не збувається в одноразовий факт на духову власність дочасної людини. **Вона, ця ідея, є всюди сущим добром невмірущого життя.** І якщо людині, що живе, почуває, думає, творить і чинить в категоріях індивідуальности, особливости і вартости, неможливо відвязатися від основних форм **своєї природи,** то нічого не змушує її тривати нерішенно на розпутті або падати в безодню ніщоти. В такому положенні саме найблищим і природним для неї кроком буде поширити важність загаданих нормативних засад **поза себе** і в самопочутті власного буття статись самій часовим звучанням вічної мельодії. Тоді вона **доцінить** світ мірою його справжньої рідности для себе, а сама станеться гідною своїм існуванням в ньому, від чого буде вже недалеко до останнього її слова. Буде воно її твором та власністю її духа такою мірою, якою овоч є плодом дерева, однак в дійсності належить життю і землі, що чекають поживи і родного зерна.

Дозріти для відданої роздачі себе животворним зерном у світовий ґрунт — це той неписаний закон повинности, що жертвенно здійснюється в живому світі загально і без упину, та, що збувається **саможертвенно** тільки з найбільшим зусиллям людської самоперемоги. Людина ще не вповні дозріла «жити задля світу» — він засобом для неї. А втім крихкість її **смертного** життя звучить як насміх долі над вбогістю такого самоцільного людського існування. **Як легко** зраджує свою слабосилість голосна «ціль», коли з усім вдається до світу, всього шукає в ньому, все дістає і бере від нього, а сама є тільки хіба кричущим «головдом», що вкінці вмирає від слабости голосу і вялости старечих рук. Як часто зривається з її дріжачих уст одчайний зов за **батьківською** поміччю, в часі, коли вона такого самого звуку майже ніколи «не чує» з боку світу! Доки серце її буде дзвоном, що б'є на тривогу і гуде в порожнечу власної душі виттям голодних пристрастей, світ залишиться печерою розбійників і замість поживи блисне голодному в очі кровожадним ножем. Бо доба життєвого синівства людини минає в дозвіллі вживання доступних щедрот, — без ніякої журби, що ось завтра батьківська скарбниця світу вичерпається і людина-син стане спрагнений у берега висохлої криниці. Що вчинить він — той, що слова материнської молитви забув, а свого життя не перелив на вівтар батьківської жертви і **власної молитви не створив?** В темну челюсть глухої криниці він кине хіба свій камінь важкого

(Продовження на ст. 13).

Зиновій Книш

В тіні Великого Могола

Грецький історик Геродот в одному місці розказує про те, як скити воювали персів і забарилися на тій війні кілька літ. Вернувшися додому побачили, що раби зайняли їхні місця, заволоділи їхнім майном і жінками та вхопили за зброю проти своїх колишніх панів. Воєнне щастя почало відвертатися від скитів, — раби перемагали. І промовив вожд скитів: «О мужі скити! Невже ж не бачите, з ким воюєте? Чи ж не раби це наші? А вони звикли до бича, не до меча!» І вхопили скити за бичі та рушили ще раз на рабів. Коли ж ті почули свист батогів над головами — покидали зброю і розбіглися в переляку по полі.

Дві з половиною тисячі літ тому назад писані ці слова і вчать вони нас вічної правди, що не всіх ворогів можна побивати однією і тією самою зброєю. Кого мечем, кого бичем, а кого хитрістю, чи по модерній термінології — зброєю політичною.

І як дивно стає нам, коли бачимо метушню і нерішучість у підході до того, щоб знайти властиву поставу до московського світу. Коли чуємо базікання про потребу порозуміння з Москвою, як втримати світовий мир — нам, що мають за собою 900-літній досвід сусідства з нею, грає усміх на устах. Бо це так, якби запросити розбишаку до дискусії над тим, як найкраще забезпечити людську працю і власність. Коли дехто мріє про поділ світа на дві сфери впливів — московську й американську — і вмовляє в себе можливість такого наладнання взаємовідносин і тривкости побудованого на тій засаді ладу — ми не можемо про нього думати інакше, як про легковірного маніяка, що грається з вогнем. Нам стає моторошно, коли читаємо про те, як американські сенатори домагаються випустити заклик до російського народа, миролюбного і справедливого, що тільки впав жертвою кліки тиранів на Кремлі: нехай простить їм Господь, бо не відають, що чинять і яку долю готують для свого краю і народу.

Наскільки краще судив москвинів шведський король Ґустав Адольф, що ще в 1617 році виголосив у Штокгольмі ось таку промову до шведського парляменту:

> «Москаль може справедливо чванитися, що він є пан і владар над безмежними просторами Європи й Азії, одними з найважніших сторін світа. Не можна поменшувати його могутности, бо ця країна заселена численною шляхтою, величезною кількістю селянства і многолюдними містами. А свою силу він нераз уже виказував кольосальними арміями, що їх виводив на бій проти нас і чимало є таких між нами, що це на свої очі бачили.
>
> Ця його велетенська сила тим більшого значення набірає, що природнім розміщенням озер і річок він швидко може транспортувати свої сили з місця на місце, з Каспійського Моря вгору Волгою і вниз Волховрічкою аж до Балтійського Моря.
>
> ... Ласка Господня наразі не дозволяє йому на те, ні одним судном не може він показатися на Балтійському Морі ... ми відтяли його від Балтику, куди тяготіє його експансія і торгівля ...
>
> **... Але не їх це звичай проживати в мирі.»**

Скільки могли б навчитися з тієї промови, виголошеної 300 літ тому, сьогоднішні державні мужі, що в їх руках спочиває доля світа? На ввесь світ кричати, до свідомости найпростішого обивателя довести, що **не є звичаєм москаля проживати в мирі** і хто говорить інакше, той обдурює самий себе і пускає тумана власному народові.

Хижак не може мирно жити в світі. Його таким створила природа, таким він залишиться до скінчення віку, доки житиме в світі рід його. Як з вівці ніхто вовка не зробить, так вовка ніхто в вівцю не переробить. Є народи працьовиті, народи волелюбні, народи ліниві і народи — драпіжники і ніяким фільософуванням того не змінимо. Це й мусить бути вихідною точкою у встановлюванні взаємовідносин з Москвою, а хто виходить зо становища іншого, той добровільно відступає на слабші позиції. Кого досі не навчила історія Москви, брудного села над болотнистою річкою, що впродовж віків своєю брутальністю, холодною жорстокістю, пажерливою захланністю виросло на потугу, в тіні якої тремтить сьогодні ввесь світ — того до суду-віку ніхто нічого не навчить. І горе тим, кого вони провадять.

Бо при всій своїй рафінованій хитрості, при надлюдських зусиллях технізувати й механізувати своє життя та вбірати його таким чином у форми цивілізації, москвин усе ще залишився примітивом, що лицарського противника вважає дурним і має респект тільки перед силою. Шанує того, кому мусить коритися, жорстоко розправляється з тим, кого переможе. Ніяка зовнішня позолота не закриє московської суті, східної душі, що з терпеливістю звіря з джунґлів буде десятиліттями, а то й століттями ждати на догідний момент. Ударів він зазнав багато і зазнає ще немало, але чи найдеться хтось, що вмів би завдати йому удар смертельний?

Вже були такі, що розуміли, що тільки сила москалеві до розуму промовляє. Карло XII, Наполеон, Гітлер — ці приклади нераз наводяться, їхні помилки стратегічної натури нераз аналізу-

---

Воююча Україна

прокльону, а сам подасться у світову пустиню — шукати цілющого джерела. В блискучих очах понесе **відступник** безодню ненависти і ніч помсти. Кого зустріне на шляху, що стелиться з його нерозкаяної душі проваллям гріху, та що вчинить із ним — кажуть вимовно його очі, очі **окаянного.**

(Далі буде).

ються. А через те в слабодухів стає перед очима образ мітичної потвори, що їй на місце одної зрубаної голови, дві нові виростають. Неситий Молох, супроти якого ведуть політику заспокоєння, кидають йому в пащу один нарід за другим — а він пожирає людство, паралізує волю і вбиває охоту до спротиву.

«Доблесная красная армія», скріплена передніми стежами мільйонів жовтошкірих, як звір з Апокаліпси засіла в глибині евразійського континенту і скляними своїми очима пильно стежить за порухами вільного світу. Та це не перша сила, що її привела Московщина на світ. Незлічені полчища царської Росії теж мали своїх попередників. Англійський подорожник Флетчер ще в 1576 році налічує постійну військову силу Московщини на около 150.000, з чого 80.000 постійної армії, розміщеної на пограниччях, гарнізонами по містах і на чутливих стратегічних місцях, 12.000 пішого війська в околиці Москви, 2.000 піших і 1.500 кінних у самій Москві, 28.000 наемників з-поміж чужинців, а решта — козакує чи в формі розбишацьких банд на службі царя чекає на призначення. В тих часах тільки Велика Порта могла собі позволити на таку армію. Не входимо в те, чи обсервації подорожників і помічення тодішньої англійської розвідки точно покриваються з правдою: важне те, що Москва він зарання свого імперіялізму пильно дбала про свою військову силу, мілітарну могутність і що її армія, формована і переформована на різні зразки, має за собою довгу традицію. А східній фаталізм, мертвяцьки-безвольний послух мешканця евразійської рівнини роблять її силою страшною, перед якою справді може дрижати світ. Коли насичена вона буде фанатизмом, до червона роз'яреною ненавистю до ворога, коли роздують у ній дримаючі грабіжницькі інстинкти завжди захланного на чуже добро кочовика — ледви чи зможе ставити їй чоло закоханий у вигодах і розпещений у добробуті Захід.

Що можна протиставити тій силі? Безумовно і конечно — таку ж саму силу. Бо ніякі дипльоматичні викрутаси, ніякі закликання маґів не поможуть проти маршу танкових кольон, від яких земля здригається в своїх основах. Але корейський приклад показує нам, що матеріяльної сили замало. Бо озброєні старосвітськими рушницями китайці, з в'язкою ручних ґранатів за поясом і кількома пригорщами рижу в торбі, потрапили змусити до відвороту озброєних по зуби наймодернішим військовим вирядом американців. Ніякі оправдання клімату, скороченої бойової лінії, ґеоґрафічних умовин тощо не закриють того факту. Так колись скидали в море біля Одеси французів у 1919, на той час найкращу армію Европи, переможницю кайзерівської Німеччини. Мусить бути щось інше, що вирівнює артилерійський вогонь, що надолужує брак літаків. Бо в змагу світів беруть участь не змеханізовані роботи, але передусім і головно живі люди. Перевага зброї, хоч і як велика, сама по собі не вистарчить, коли не буде охоти нею орудувати, або коли наткнеться вона на волю ворога, більш жагучу, фанатичну, до глибини душі переконану про слушність своєї справи. Матерія ніколи не переможе живої людини. Ще недавно маршал Бадоліо, що командував італійськими частинами по аліянтській стороні після упадку фашистівського режиму, робив завваги американському командувачеві фронтом, що він іде до наступу аж тоді, коли перерие землю гранатами і бомбами до тієї міри, що не то людина, але й миша не останеться в живих, а це неспівмірно протягає війну, дістав відповідь, що на виріб гармати потрібно 20 хвилин, а на вирощення людини 20 літ. Дуже гарна така дбайливість про життя вояка. Але коли пристосувати таку фільософію супроти противника, що не жаліє мільйонів — не все виправдається.

Нова зброя? Ми чули про неї від часу барабанного вогню пропаґанди Ґеббельса. Щож, історія переказує нам про радикальні звороти воєнної штуки, головно через технічні винаходи: бойові вози проти гоплітів, легка кіннота монголів проти тяжкого лицарства, винахід стрільного пороху і, нарешті, атомна бомба. Але, хоч зависла вона маревом знищення над людством, не стримає волі варвара до маршу на світ. «Бомба висить — Ходя іде, бомба впаде — Ходя піде» можна парафразувати народню загадку. Але піде не тільки Ходя, піде і Ванька, піде напевно, як тільки раз зірветься з припони, не стримають його ні «А-бомби» ні водневі бомби, коли розіграється останній бій.

Перемога за вольними народами може бути тільки тоді, коли вхоплять вони за властиву зброю проти ворога, як натрапили на властиву зброю скити в Геродота. Зрушених до маршу мультімільйонових мас евро-азійського континенту, скованих залізною дисципліною, розфанатизованих ненавистю до білої раси, озброєних наймодернішою зброєю з московських арсеналів — не спинить ніякий удар з-зовні. Під колесами історії загине вольний світ, якщо триватиме. на своїх застарілих позиціях і не відкриє правди, трагічної правди українського народу, що тільки внутрішнім ударом можна збити з ніг цей кольос, націлений на світ, на душу людини, якою виплекала її християнська культура. Тільки розкривши світло волі перед закованими в московських путах народами, збудивши в них надію на те, що впаде з шиї ярмо і **загине** Москвин, загине на віки і **ніколи** вже не матиме сили загрібущі свої руки вп'ялити в живе тіло народів, можна здезорганізувати з-нутра цю страшну воєнну машину, що нею сьогодні являється Совєтський Союз. Тільки велика візія волі, певної і вічної, поставить на ноги і розбудить відосередні сили московського кольоса і зневтралізує жах, що ним пронятий і обезволений велетенський людський масив тюрми народів.

Для нас це справа ясна, бо ми віру в мирне співжиття і мирне ладнання справи з Московщиною окупили смертю мільйонів і найстрашнішим життям, що його який небудь нарід мав упродовж історії. Але чи ясне це буде тим, що на їх думку кожну справу можна вирішити доляром і гарматою? Хоч як потужні ці фактори були, є й будуть, але в відношенні до Москви вони ніколи не вистарчали і не вистарчать тепер.

(Продовження на ст. 15).

Володимир Державин

Поет-мислитель

ПРО ЛІРИКУ ТЕОДОРА КУРПІТИ

В душі свідомість буриться й росте,
Оманних мрій скептичний, мудрий ворог.
Т. Курпіта («Вечір»).

Теодор Курпіта, відомий ще перед війною львівський поет [1]) і публіцист, у своїх трьох зразково виданих у Німеччині збірках ліричних віршів [2]) виступає, насамперед, як мислитель-песиміст і критик історичних вальорів раціоналістичної культури:

Хай замість штолень, книг і веж,
Музеїв, човнів і знечулень —
Людина серцем оживе
І щастя варварства відчує.

Почасти це, щоправда, зумовлено питоменною ностальґією нашої міцно пов'язанної з сільською природою інтеліґенції, що в більшості своїй мабуть уперше за еміґрації потрапила до суто урбаністичних життевих умовин:

За мурами книги зелені
Неписаних формул і істин,
І сонячну пісню колишуть
Крилаті весни дзвонарі.
Так хочеться тихо забути
Асфальти, антени і місто,
І куряву чорну й болючу
Далеких невпинних доріг.

Проте є в цьому й глибша — моральна — засада поета-мислителя, яка просякає цілу його творчість і не дозволяє їй знизитись до популярного рівня самої лише віршованої публіцистики. Бо ж зміст обох збірок — ніде правди діти — переважно публіцистичний: споґади, враження й міркування, безпосередньо пов'язані з невтішною долею нашої нації та її еміґрантської еліти за 1939—1947 років. Зокрема, "Not a pass" становить, у цілому, збірку лірики надто злободенну тематично, а мистецьки — надто еклектичну. Публіцистичний характер переважної більшости його віршованих публікацій надто часто заважає поетові гідно виявити власний артизм, що тяжіє до прецизної стислости вислову, а в найкращих строфах наближається до клясичної структури повновартісного образу:

Спадає ніч на небо жовте,
На небо жовте і рябе.
І кремінь ти, бо віднайшов ти
Самого в кремені себе.
(«Лемківщина»).

«Вибране» — третя книга лірики — визначається менш злободенною тематикою і містить, поряд із численними патріотично-державницькими та релігійно-молитовними мотивами, загальніші міркування про сенс життя, про призначення мужчини і жінки, про чари творчости і про зрілі, лагідною та скептичною усмішкою зогріті висновки пізнього самоусвідомлення:

На теплих гілках груш п'янкий звисає цвіт,
Неначе рукави, замочені в сметані...
Конвалій перший спурх і айстрів пізній слід
Нашіптують чуття, що досі ще незнані.
— — — — — — — — — — —
На тихі плівки шиб зоря проміння лле,
Украденим вином шорсткі уста огріто...
Відчувши сам себе, ти бачиш, як твоє
В немудрих почуттях проходить мудре літо.

Щоправда, поряд із такими зразками довершеного володіння поетичною мовою незрідка натрапляємо в ліриці Т. Курпіти на надто претенсійні й екстраваґантні образи (напр., «немає лямп, лиш ніздрі авта горять, як нори золоті», або ще: «ви зблідлі, як банкнот, і згорбились, як фатум»), а також на штучні рими та зловживання в них імен власних. В синтаксі неможна обминути мовчанням надто шорстких — а значіннєво здебільшого невиправданих — інверсій словоладу, як от: «лягає зміст у зимні купи глини добра вельмож, мистців і горлорізів» («добра» залежить тут від «зміст»!), або ж: «розрубував доріг до Тебе серцем холод»; а постійне уподобання в протиставленнях спричиняється подеколи до навряд чи навмисних двозначностей — напр., в останніх словах такого двовіршу:

У доброті своїй прости мені, о Боже,
Спаси від тіла дух, а знов мене від себе.

[1]) «На доспівах весняних». Книга лірики. Рогатин, 1934. Видавництво «Журавлі», обкладинка арт. мал. В. Баляса.

[2]) "Not a pass". Лірика. Мюнхен 1946. Видавництво «Академія», Літературна бібліотека «Рідного Слова», серія «Сучасні письменники»; «Вибране». Третя книга лірики (1937—1947). Мюнхен; «П'яте через десяте», 1949 там само.

В тіні Великого Могола

Хто не потрапить найти союзника внутрі московської імперії, тому не поможе охоронний вал на межах Московії, вінець морських і літунських баз навкола Совдепії, не захистить ніякий «пояс смерти», не врятує атомна енергія. Тільки поставивши на ноги всі поневолені і загрожені Москвою народи з ґарантією, що не залишені будуть самим собі, що не проміняється їхня доля за нафтові концесії чи контракти будови залізниць або електрифікації країни — можна мати надію побороти Антихриста і запевнити щастя людям на землі. Інакше прийдеться загинути, як гинула вчора Україна, як конає сьогодні Східня Європа, як пропаде завтра Далекий Схід. А на руїнах волі, на згарищах тисячолітньої культури фавстівської людини розсядеться Великий Могол, якого понура тінь на тлі червоної заграви вкриває сьогодні світ зловіщим прочуттям майбутнього.

Найприкріше, мабуть, те, що оця пристрасть до складних антитез незрідка заводить автора до штучно збудованих синтактичних конструкцій, що в них важкувата реторика словесної гри не приховує, а радше підкреслює раціональну прозаїчність цілої сентенції:

Як душу ви дали за змінну радість тіла,
Хай тіло йде на смерть, щоб чуло в болі душу.

Або ж (у закінченні віршу «Єва»):

Та відреклась за плід і тіла, і душі,
Йдучи у рай сердець крізь власне пекло тіла.

Це нагадує найхитромудріші витівки літературного барокка — так само, що й ненадто рідкі в Т. Курпіти естетично неможливі образи (як от «серця чуле вухо», або «карати чистих мрій») і прояви суто словесної гри («і тліє варти ватра»). Публіцистика, хоча б і віршована, це, зрозуміла річ, не високий стиль, і артистичні дефекти є в ній, як правило, неминучі; все залежить, врешті решт, від того, чи вона містить паростки правдивої поезії, що можуть процвісти в дальшому, а чи становить суцільну пустку, ілюзійно заповнену реторичними штампами. У віршах Т. Курпіти, безперечно, раз-у-раз добачаємо образність оригінально задуману і клясично чітку — зокрема, в усьому, що стосується до зображення самої поетичної творчости:

І арфа слів і мудрість ліній
Мовчать, як череп серед книг.

І це, напевне, не випадкова річ, що найліпші свої образи Т. Курпіта черпає з інтелектуального світу книги й письма — з неприступного примітивній свідомості естетичного джерела чисто літературного надхнення:

Крізь зривів спів і попіл катастроф
Іде в кімнату спокій бур прожитих.
Мовчить у кров замочене перо
Й лежать пісень, як айстри, білі скрипти.

Або ж такий вишуканий, а в елеґантній вишуканості своїй такий артистично переконливий образ:

Лисніють томи книг, немов вужі за скельцем.

Або ж така гостро сформульована (а суттю— цілком правдива) естетична сентенція:

Чого не бачить зір — подай його в словах,
Чого нема в житті — твори в літературі.

Саме оця висококультурна своїм значенням і досконало висловлена поетична образність становить у напівпубліцистичній ліриці Т. Курпіти есенцію високої поезії.

Дешеві дотепи з приводу того, що обидві книжки видано в очолюваному самим автором видавництві, або що автор зважився додати до першої з них власне фото (чому б, справді, ні?) — залишимо любителям такого роду «літературної критики»; це, безперечно, легша річ, ніж оцінювати самі вірші. Ще легше — оголосити Т. Курпіту «неоклясиком» і на цій підставі «трощити» український неоклясицизм (від якого поет, в цілому, є значно дальший, ніж від усякого іншого клясицистичного напряму) — мовляв, публіцистичні поезії Т. Курпіти доводять «розклад» неоклясицизму (див. мюнхенський часопис «Арка», 1947, ч. 2—3, 5). Але це вже й не критика, а суцільне шарлятанство.

Більш-менш досконалі мистецьки, проте дещо безособові стилізації Т. Курпіти під містично й фолкльорно забарвлений символізм раннього Тичини (напр., цікавий, хоч надто нерівно розроблений цикль «Леґенди про непізнаних» у збірці "Not a pass") слід мабуть розглядати, як внутрішньо вже вичерпаний етап у творчому процесі артистично культурного, але занадто експансивного та дещо схильного розмінюватись на дрібниці поета-мислителя, що він є значно цікавішим у своїх морально-філософічних медитаціях:

Та вдячні без границь Тобі ми, вічний Боже,
За гру добра із злом, за біг понять і мір.
Ти світом нам довів, що жаден вдалий твір
За шість коротких днів вродитися не може.

В оцій галузі поет незрідка осягає щирого ліричного піднесення і справді клясичної прозорости та елеґанції гармонійно врівноваженого поетичного викладу (здається, не без стилістичного впливу з боку афористичної лірики Мих. Ореста), як от у взірцевому вірші «Пересторога»:

На часу терезах ти важ свій кожен крок,
І не дивись на блиск, що мерехтить у далі.
Що бачиш — не твоє, і, як сухий пісок,
Злетить воно колись з твого життя сандалів.

Над згаром рвійних днів, захоплень, з'яв і доґм
Плистимуть голуби і журавлі, і хмари,
І пісні на столі нескінчений рядок
Лежатиме як знак дочасности всіх марень...
— — — — — — — — — —

Широко репрезентована в обох збірках Т. Курпіти релігійна лірика набирає подеколи неабиякого емоційного загострення:

О Батьку наш, що звіку сяєш в небі,
Хай сонцем Ім'я станеться Твоє!
Чому так мало нам стаєш в потребі,
Коли йдемо боротись за своє?
— — — — — — — — — —
Свій хліб щоденний кров'ю здобуваєм,
Негідних вчинків бридимось самі.
Та ворогам лукавим, що їх маєм —
Ніколи ми не простимо. Амінь.

(«Отченаш»).

Критика наша поставилась до таких, мовляв, «нехристиянських» мотивів (див. «Неділя», 1947, ч. 74) вельми суворо. А втім, ліричний вірш — не казання і не текст із катехизису, і якщо з усіх евангельських заповітів поетові наймічніше запам'ятався один — «бичем купців у храмі бити», якщо в ліриці його звучать подеколи ноти трагічного сумніву:

Та Ти з'явись в цю ніч, щоб правду ми пізнали,
Чи справді Ти живий, чи Ти осліп і вмер.

(«Різдво»).

— то все це є щирим виразом думок і почуттів досить поширених серед нашої еміґрантської еліти, себто настроїв, що їх не слід ні замовчувати, ні лицемірно зрікатись. Зрозуміла річ, якщо ставитись до поетичного твору, як до канонічного символу віри, то, може, і просякнене глибоким почуттям звернення поетове до Бога: «О Батьку наш, що звіку сяєш в небі» — справді звучатиме для декого «буденно-фальшиво» (?!), або й «цинічно» («Укр. Трибуна», 1947, ч. 29). Але навіщо

тоді братись до читання віршів? З естетичного погляду, найбільше важить той незаперечний факт, що культивоване Т. Курпітою контрастове зіставлення воєнних і релігійних образів призводить подеколи — поряд із численними невдалими комбінаціями, яких не виправдуємо — до сполучень свіжих і правдиво поетичних у сміливій виразистості своїй:

Та ми прийдем з доріг до хати,
Зійдуться задум і мета,
І усміхнеться Скорбна Мати
Над трупом ворога в житах.

Незаперечні осяги посідає поезія Т. Курпіти і в галузі політичної сатири, як це найкраще виявляє сонет «Карльсфельд», присвячений партійним незгодам і з таким драстичним закінченням:

Свободи день вкінці прийшов до нас,
Настав момент вести за владу війни
І ворогів, хоч рідних, бити з курка...

А як колись прийде великий час
Іти у бій за волю України —
Прийдеться знов на поміч брати турка.

Є певність, що автор брав і бере, під різними псевдонімами, видатну участь у нашій пародійній та епіграматичній поезії, а чимало хто вважає навіть саме ці жанри за предмет його питоменного літературного покликання. Проте, не зважаючи на блискучий і цілком заслужений успіх майстерної збірки високоартистичних пародій на сучасну еміґрантську поезію та прозу — «Карикатури з літератури». Т е о к-а (Мюнхен, 1947, див. детальну оцінку й характеристику в берхтесґаденському журналі «Орлик», 1948, ч. 4) — ми не радили б авторові облишати ті очевидні осяги у високому, патетичному й рафінованому мистецтві лірики, про які свідчать найкращі сторінки його «офіційних» збірок. В усякому випадку Т. Курпіта має багатосторонні літературні інтереси й здібності і цілком справедливо застерігається проти евентуального ототожнювання цілого його поетичного доробку з одним якимнебудь жанрм творчости:

Уламки мрій, що в книжці, це не все,
Чим в бурях літ налився келех серця.

І через це особливо переконливо звучать позначені монументальною врочистістю заключні слова в "Not a pass":

Кладу кінець на плиту чорних днів,
Із вірою в завершений початок.

В. Чапленко

Діялектна основа української літературної мови

I.

Усвідомивши єдність усіх племінних відмін українського народу «од Висли до Кубані», ранні діячі нашого відродження і справу творення української літературної мови спочатку зрозуміли були як проблему злиття (синтези) всіх українських наріч та говорів. Цікаво, що найперше цю ідею висунули східньо-українські діячі — харківські романтики 30—40 рр. Один із них, А. Метлинський, у своїх «Замѣткахъ о южно-русскомъ языкѣ» писав, що західньо-українські особливості «могли бы быть съ пользою введены въ языкъ малороссовъ». І він, справді, уживав цих особливостей у мові своїх поезій, напр., у «Думах червоноруcця». Те саме робив і М. Костомаров у своїх літературних текстах.

Думки про потребу синтезувати всі говори в одній літературній мові додержувалася більшість українських діячів другої половини XIX в. — всі упорядники слівників (Закревський, Шейковський, Ф. Пискунов, М. Левченко, С. Желехівський, М. Комаров), що намагалися брати в свої збірки все лексичне багатство української мови, незалежно від його діялектного походження, активніші з письменників тощо. Так, кубанський письменник В. Мова (Лиманський) висловлював побажання, щоб у творенні української літературної мови «ми (східні українці. В. Ч.) на їх (галичан, В. Ч.), а вони на нас чинили... живий і дуже корисний... вплив» [1]). Олена Пчілка писала в «Передмові» до своїх перекладів з М. Гоголя (1881 р.): «Отож таки й здається, що уважне єднання лівобережного гомону (наріччя, В. Ч.) з правобережним було б найкориснішим при знаходках та упорядкуванню нашої літературної мови» [2]). Цю думку, безперечно, поділяв і М. Старицький, що рясно вживав у своїй мові «правобережних знаходок».

Але перехід від «теорії» до діла, **життєва потреба дати єдину, нормативно-впорядковану** (без паралелізмів у знаках — звуках, словах, граматичних формах) **літературну мову показали, що такий проєкт — нездійсненна річ.** Ця добра патріотична настава нахопилась на закон мовного розвитку, згідно з яким літературні мови творяться на основі одного якогось діялекту, а інші діялекти, звичайно нехтуються [3]).

Отже й на українському ґрунті кінець-кінцем виникла проблема — який діялект народної мови треба взяти в основу літературної мови. А як саме на цьому історичному етапі (у другій половині XIX в.) обставини склалися були так (заборона українства в Росії і попуски для українців в Австрії), що поряд із започаткованою раніш на

---

[1]) Подаю за зб. «За сто літ», III, 127 р.
[2]) Подаю за працею Ю. Шереха «Галичина в розумінні нової укр. літературної мови», ЛНЗ, Ганновер 1946.
[3]) Про це в моїй ст. «Літературна мова», «Заграва» ч. 3, Авґсбурґ, 1946 р.

Наддніпрянщині літературною мовою стала творитися й літературна мова в Галичині, то й виникла боротьба між «східніми» (умовно кажучи) і «західніми» говорами. Найперше, либонь, заговорив про це колишній прихильник злиття М. Костомаров. «А що про Червону Русь кажете, — писав він 1863 року в листі до О. Кониського, — так вона не єдиним правописом одрізнилася од нас, але й мовою; нехай вона до нас прихиляється, а не ми до неї. Самі розумні русини так кажуть»[4]). Так само поставився до цієї проблеми й П. Куліш. «Коли ж ви (галичани, В. Ч.) стоїте за свої особини, то сим виявляете вузькість своєї тенденції. Ми хочемо, щоб нас читала не одна Україна, а також і Галичина, чого й доказуємо не одним Шевченком, а ви бажаєте писати (тільки) для своєї Галичини ... Ваша словесність буде наслідіям самої бібліографії поти, поки Галичина не зіллеться духом своїм з Україною в одно тіло»[5]). Проти «галичанення» української літературної мови були, як відомо, І. Нечуй-Левицький, В. Самійленко й інші. Навіть О. Пчілка «галичанення» як такого не схвалювала, як про це вона каже в своїх спогадах, зокрема в «Автобіографії»[6]).

Нарешті ця проблема набула такої гостроссти, що на початку 90-их років виникла справжня, зв'язана з нею мовна дискусія. Розпочав цю дискусію Б. Грінченко статтею в «Правді» (IX за 1891 р.) під заголовком «Галицькі вірші». Із «східнього» боку в дискусії взяли участь ще А. Кримський, М. Школиченко, з «західнього» — І. Франко, І. Кокорудз, Лосун. Сам Грінченко аж тричі забирав голос у цій справі.

«Східні» автори відзначали в галицькому мовотворенні такі негативні з погляду всеукраїнства моменти:

1. Галичина не може вести перед у творенні української літературної мови, бо з неї тільки невелика частина України (Грінченко: «Що таке Галичина? Частина великої України-Руси, — така сама частина, як Буковина, Київщина, Полтавщина, Херсонщина». «Язика галицько-руського не може бути, як не може бути язика херсонсько-українського»)[7]).

2. Витворювана в Галичині книжна мова — це макаронічне «язичіє», незрозуміле величезній більшості українського народу (Грінченко: «Дуже помилялися ті земляки, які думали досі, що в Галичині тільки одно «язичіє» — москвофільське; навпаки, є й друге — рутенське»[8]).

3. Ця галицька мова відбігла від мови перших творців української літературної мови — Котляревського, Квітки, Шевченка.

Висновок із цього «східні» автори (Грінченко й Кримський) робили такий, що в інтересах всеукраїнської єдности творення української літературної мови треба надалі рішуче зорієнтувати на «наддніпрянську мову», як вони тоді загально казали. «Галичани можуть сказати на се, — писав Б. Грінченко, — що саме так і ми украінці з Росії, повинні дбати про єдність. Не сперечаємось і думаємо, що й ми мусимо, може, дечим поступитися нашим галицьким братам. Алеж ми маємо право сподіватись сього насамперед від галичан, бо не в галичан, а в нас були Квітка, Гулак-Артемавський, Гребінка, Куліш, Левицький, Мирний, Стороженко та інші». «Якщо досі галичани прийняли багато слів українських — писав Кримський, — а декотрі намагаються писати прямо по-українськи, то це сталося напевно не через докази пуристів ... З України досі йшло світло в Галичину, твори українські стояли вище од галицьких та й мали вплив».

Супроти цього галицькі автори висували:

1. Стару тезу про те, що всі українські говори мають право на використання їх у літературній мові (І. Франко: «Народ з його мовою, звичаями й творчістю, не сходячи зі спільної української основи, все таки проявляє багато відтінків, котрих годі не бачити, на котрі тяжко гніватись. Ані знівечити, ані замазати тих відтінків не можна, та чи й треба? Адже се не (?) жадне крадене добро, а здобутки дійової праці, котрі чомусь же народились і повинні вийти на пожиток цілости»[9]).

2. Думку про те, що тільки Галичина має всі суспільні умови для творення української літературної мови. (І. Кокорудз: «На Україні по нещаснім указі 1876 р. ограничено розвій язика так великого народу ... В ... широкім ужитю, як є широкі течії життя людського, найшовся язик руський в Галичині. Ним ту вітає ся цісаря, виголошує ся мови політичні в соймі, ним викладає ся всі предмети в гімназіях, він розлягає ся з катедр університетських, ним пишут ся листи і розправи філософічні, педагогічні, історичні, математичні, фізичні, правничі і т. д. О скільки отже ширший круг ужитя, о стільки ширший его розвій». «Підчас коли на Україні рідко язик українсько-руський є розговорним між тамошньою інтеліґенцією, то в Галичині говорять ним як в простій хаті, так і в найелеґантнішім сальоні»[10]).

Але, не зважаючи на це — коньюнктурну перевагу Галичини, становище «східніх» авторів було сильніше, ніж становище «західніх». Кажучи це, ми маємо на увазі **живий історичний процес,** а не методологічні позиції тих і тих, що нераз були хибні. Так, Грінченко, безумовно, помилявся, коли рівняв Галичину до Буковини, Київщини, Херсонщини, Полтавщини. Ні одна з цих частин України не мала своїх окремих історично-культурних традицій і потенціяльно-творчих тенденцій у творенні української культури, а Галичина це мала і через те могла претендувати на керівну ролю в творенні української літературної мови. Так само помилявся й А. Кримський, коли уґрунтовував свої погляди тільки на тому, що «з України досі йшло світло в Галичину, твори українські стояли вище од галицьких та й мали вплив». **У мовних процесах діють окремі соціяльні закони, що не мають ніякого зв'язку з характером і значністю літературних творів.**

---

[4]) Подаю за Шереховою працею «Мовна дискусія 1891—93 років і участь у ній Франка», «Рідне слово», ч. 6 за 1945 р.

[5]) О. Маковей, «Куліш», ст. 133.

[6]) «Автобіографія», додана до зб. «Оповідання», 1930 р., «Рух».

[7]) Подаю за згаданою Шереховою працею.

[8]) Також.

[9]) Також.

[10]) За згадуваною Шереховою працею.

Хіба «галицький» Франко не дав найсильніших після Шевченкових творів у нашому письменстві? Хіба Стефаник не великий майстер? А тим часом ні Франкова мова, ні тим більше Стефаникова не ввійшли до норм нашої літературної мови. Хибне в поглядах «західніх» авторів було те, що вони (Кокорудз) покликались на австрійсько-галицькі леґальні можливості, як основу в творенні літературної мови, та на потребу синезувати всі говори й наріччя. Ні те, ні те в живому мовотворчому процесі не могло бути вирішально-дієвим. Тим то й мав рацію В. Самійленко, коли на оту першу тезу «галичан» у листі до Б. Грінченка з 1892 року відповів так: «З їх (галичан) погляду виходить так, що якби воля нашого слова була тільки у лемків, то діялект лемків повинен би стати літературною мовою, не зважаючи на те, що 20 мільйонів говорять далеко інакше». Друга теза (Франкова; про злиття говорів) суперечила відомому законові творення літературних мов на основі одного якогось наріччя. Насправді ж у живому процесі творення української літературної мови діяла сукупність багатьох чинників (про це буде мова далі), і ці чинники кінець-кінцем рішуче зорієнтували розвиток нашої літературної мови на одно наріччя — південно-східне, залишаючи забіч не тільки галицькі говори, а й говори всього північно-західнього Правобережжя — Волині, Полісся, Підлісся.

Тим то серед українських діячів — уже пізніше, в XX ст. — ставало чимраз менше прихильників «теорії» злиття говорів. Її зреклися в основному навіть галицькі діячі, такі, як І. Франко, що, перевидаючи пізніше свої старі твори, виправляв у них мову за східніми зразками. А такі галицько-українські мовознавці нашого вже часу, як О. Колесса [11]), І. Зілинський [12]), В. Сімович [13]), редактор «Правописного словника» 1942 р. та «Граматики української мови (1949 р.) О. Панейко, Я. Рудницький [14]) і інші, визнали вже рішуче **«східню»** (точніше: південно-східню) **однодіялектну основу української літературної мови.** З надніпрянців виразно на цій позиції стоїть І. Огієнко, що писав у ст. «Мова народня й літературна» («Рідна мова», ч. 6 за 1939 р.): «З живої мови непанівних говорів насправді беремо дуже небагато. Основою літературної української мови стали говори передусім центральні (мова Шевченкова) й південні київські, поза тим — полтавські, із цих говорів літературна мова взяла собі і на їх основі витворила все потрібне: словник, морфологію, словотворення, складню».

Взагалі можна вже сказати, що цього погляду додержується тепер більшість українських мовознавців, незалежно від їхнього походження з Західної чи Східної України. Проте й «теорія злиття» не вмерла цілком ще й у наші дні. Вона досить поширена серед нашої нелінґвістичної інтеліґенції, «східньої» й «західньої» (серед останньої, зрозуміла річ, більше). Ба більше: є окремі прихильники її й серед мовознавців. Можна тут згадати акад. С. Смаль-Стоцького, що ще в 20-их роках боронив її, хоч, правда, тільки в сумарних висловлюваннях, без розгляду фактичних даних. Він виходив з тієї помилкової думки, що нібито нова українська літературна мова виробилася ще до І. Котляревського в творах І. Мазепи, в козацьких літописах, в інтермедіях тощо **як позадіялектна всеукраїнська мова.** Дослівно він каже, що вона «мала вже свою довгу історію і здавна просякла так глибоко в народ, що Максимовичів збірник народних пісень і дум показує наглядно її велику виробленість [15]). Кажучи так, він поперше, спускає з ока те, що насправді всі твори до І. Котляревського були написані або макаронічним «язичієм» з наявністю в нім неминучих польонізмів (Мазепині вірші, козацькі літописи), або мали яскраві діялектні риси (напр., інтермедії та твори І. Некрашевича — північно-українські), а по-друге — плутає українську мову взагалі, що історично існувала в усно-розмовному та усно-фолькльорному вжитку, із специфічним явищем літературної мови як такої, **передусім письмової.** Тим то й його висновок, що «основою новітньої української літературної мови не можемо вже вважати полтавський або якийсь центральний говір та що всякі запевнення, роблені з того фальшивого погляду, мусять бути також неправдиві, аж ніяк не переконує.

Ґрунтовніше спробував повернутись до цієї хибної «теорії» Юрій Шерех, автор спеціяльної праці про ролю Галичини в творенні української літературної мови [16]).

На початку своєї праці Ю. Шерех прямо каже, що її завдання — «збити традиційне твердження про чисто-східньо-українську основу української літературної мови і показати мішаний східньо-західній характер цієї мови». І далі в праці подає він силу абсолютно хибних, довільних, ніяк не обґрунтованих, ба й фантастичних, як на сучасний стан української літературної мови, тверджень, оцінок, проґнозів.

Не можна передусім погодитися з його основним твердженням, з твердженням про те, що нібито наша літературна мова «сміливо може бути названа мішаною щодо своєї діялектної основи» і що «традиційне підручникове твердження про її київсько-полтавську основу вимагає якщо не цілковитої ревізії, то принаймні додатку: з великими галицькими нашаруваннями». Останнім, «нашаруваннями», він пом'якчує твердження про мішаність основи, але заразом допускається й логічної суперечности: «нашарування» — це ж не основа, а основа може бути й не мішана. А в іншому знов місці він каже, що «українська літературна мова, зародившись на києво-полтавській основі, давно

---

[11]) «Погляд на історію української літературної мови», Прага, 19 р.

[12]) «Український правопис», 1942 р.

[13]) Можу згадати тут його відповідь (нам особисто розповідав) генерал-губернаторові Франкові на його питання про мову Галичини. «Ми маємо одну літературну мову, — сказав, — східньо-українську».

[14]) «Як говорити по-літературному».

[15]) «Правописна справа», «Україна» ч. 3 за 1927 р. та ст. «Українська літературна мова», «Україна», ч. 4 за 1928 р.

[16]) Вона була опублікована частинами в різних виданнях, а саме: «Галичина в формуванні нової укр. літер. мови», ЛНЗ, 1946 р.; «Мовна дискусія 1892—93 років і участь у ній Франка», «Рідне слово», ч. 6, 1946 р.; «Вплив Галичини на нову укр. літ. мову», Календар на 1947 р.

вже перестала бути києво-полтавською, давно вже стала діялектно-многоосновною». Тут знову суперечність до попереднього твердження про мішаність основи: «мішана основа» і «многоосновність» — не те саме (мішана — це була б жарґонізована основа, а многоосновність — наявність різного мовного матеріялу для різних жанрів, мовостилів). Протиставляє він іще «многоосновності» «многоваріянтність» («діялектна многоосновність, а не многоваріянтність літературної мови») і тим ще дуже заплутує справу. Далі він проголошує цілком фантастичний проґноз на майбутнє, коли каже, що «не тільки єдина, а й одноманітна літературна мова запанує в усій Україні, розвинувшися на основі всіх головних українських діялектів, а насамперед на основі схрещення (а чи воно можливе? В. Ч.) двох вирішальних: центрального подніпровського як бази (оце така «многоосновність», коли «центральний подніпорський» править за «базу», себто основу? В. Ч.) і галицького (чи такий діялект є? В. Ч.) як того цементу, що проходить поміж усіма брилами бази (чому «галицький діялект» має «цементувати» «брили» «подніпровської бази» і як це він може зробити? В. Ч.), скріплюючи їх і роблячи споруду міцною, відпорною, витривалою — нероздрібною».

Цих своїх тверджень та образних висловів («брили», «цемент») Юрій Шерех не доказав не тільки тому, що їх не можна доказати через відсутність відповідних явищ у дійсності, а й через хибність своєї методологічної позиції. Він бо для характеристики сучасної у вузькому розумінні цього слова літературної мови притягнув матеріял з другої половини XIX в., себто такий матеріял, який хоч тоді, може, й був актуальний, але пізніше випав із норм літературної мови, — матеріял з мови П. Куліша, М. Старицького, Олени Пчілки. Тільки ж і цей матеріял він міг притягти лише з певними застереженнями. Так, про Куліша він каже, що його «можна тільки вельми умовно вважати за провідника галицьких мовних впливів» і що «наближеня мови П. Куліша до галицької мови ішло не прямими шляхами позичання з галицьких говірок або письменників» (ст. 21). Так само й про М. Старицького каже, що «як видно з досить (?) багатьох поданих прикладів, М. Старицький у практиці своєї поетичної мови був носієм не стільки спеціяльно-галицьких, скільки взагалі західньо-українських або, інакше кажучи, галицько-волинських мовних впливів» (ст. 37). Аналогічне застереження дає Шерех і щодо позиції Олени Пчілки.

Якже пригадати те, що насправді й Куліш був, як ми відзначали вже, проти галицьких «особин», і Олена Пчілка їх беззастережно не приймала, то «провідництво» й цих письменників зведеться нанівець.

Тільки в частині своєї праці, надрукованої в «Календарі» на 1947 р. під заголовком «Вплив Галичини на нову українську літературну мову» Шерех притягає свіжіший матеріял. Але й тут переконують тільки лексичні дані. Згадує він, наприклад, граматичну термінологію, що, справді, здебільшого була створена в Галичині, далі наводить такі слова: як «напрямок», «враження» тощо. Але вже в синтаксі майже нічого переконливого не дає. Та й сам каже, що «вплив Галичини на синтаксу . . . менший, ніж на лексику або наголос» (? В. Ч.).

З синтаксичного матеріялу, поданого в дванадцятьох пунктах, тільки, може, деякі явища справді відповідають дійсності (напр., прийменник «о» в часових зворотах типу «о п'ятій годині»).

А коли він говорить про впливи в ділянці наголосу, то, всупереч отому попередньому твердженню про наявність цього впливу, раз-у-раз висловлюється нерішуче («це перетягання наголосу на приросток — перепустка, перепустка — **могли** посилювати галицькі впливи») або з виразними застереженнями, такими, як от: «Але брак точніших відомостей . . . змушує ухилитися від якихось певних тверджень». І його фактичний матеріял, за вийнятком нечисленних прикладів (уряд, засідання, жалоба) дуже непереконливий. Це а) або неусталені явища (переконання — переконання), б) або виразно ненормативні (на разі, на часі, нести, вести), в) або просто неправильно пояснені. Неправильно пояснює він, наприклад, «новий», «блідий», як галицький наголос, кажучи, що східньо-український наголос у даному разі був би нібито на корені. Де і хто чув таке в живому південно-східньому наріччі? Якщо в Шевченковому «Заповіті» є в «семї вольній, новій», то це ж виразний архаїзм книжного походження! А «блідий» в східніх говірках має теж наголос на закінченні («чого ти такий блідий?). Не галицького походження й кінцевий спорадичний наголос у слові «туга», бо . . . його вживав іще Шевченко («битий тугою»).

У надрукованих розділах Шерехової праці немає зовсім матеріялу з фонетики й морфології, отже, не знати, чи він його розглядав, а це теж зменшує переконливість його тверджень про мішано-діялектний характер основи української літературної мови.

Таким чином, ясно, що Юрій Шерех не «збив традиційного погляду» на діялектну основу української літературної мови, а тільки закаламутив без потреби ще раз проблему і найближчі шляхи розвитку нашої літературної мови, давши некомпетентним людям фальшиву зброю, оті свої фантастичні твердження. І нам уже доводилося чути на науковій конференції покликання одного сучасного галицького мовознавця на цю Шерехову працю як доказ щодо мішаного характеру української літературної мови.

А тим часом сам він, Шерех би то, трохи чи не відходить уже тепер від висловлених у розгляненій праці поглядів. Так, у виданім року 1949 в Мюнхені циклостилевім курсі «Сучасна українська літературна мова», він, відзначивши спочатку зародження цієї мови на «києво-полтавській основі», каже далі, що пізніше вона збагачувалася «з різних українських говірок . . . **зберігаючи свою києво-полтавську основу»** (ст. 4). А в попередній же своїй праці він категорично твердив, що «українська літературна мова, зародившись на києво-полтавській основі, **давно вже перестала бути києво-полтавською,** давно вже стала діялектно многоосновною!»

Ще далі він пішов у праці «Мова української еміґрації в Німеччині» («Сьогочасне й минуле», ч. 1—2, 1949 р.). Хоч він і тут не кидається отих своїх хибних думок, коли в примітці на ст. 44 далі твердить про «схрещення» «галицьких говірок» із «східньоцентральними» (? В. Ч.) як позитивне явище, але, маючи на увазі загрозу «утворення безодні між мовою еміґрації й мовою батьківщини», категорично вимагає вилучення «західньоукраїнських провінціялізмів». «Більшу небезпеку («проти германізмів, В. Ч.), — пише він, — в потенції становлять нечисленні покищо американізми, але особливо загрозливим може бути культивування західньоукраїнських провінціялізмів, навіть тоді, коли вони самі собою й могли б становити вартість для розвитку мови, взятого в абстракції» (ст. 44).

Чому в історичній боротьбі діялектів української мови перемогло південно-східнє наріччя?

На це питання можна відповісти, взявши на увагу всю сукупність історичних умов та подій, що зумовили цю перемогу.

Нова українська літературна мова зародилась у тій частині України — в центральній Наддніпрянщині, на Лівобережжі (Полтавщина, південна Київщина, Харківщина), де на той час (кінець XVIII в.) найвиразніше збереглась етнічна окремішність українського народу, а також пам'five про недавнє існування української держави у формах Гетьманщини та Запоріжжя. Починач [17]) цієї української літературної мови І. Котляревський згадував у своїй «Енеїді»: «Так славной пам'яти бувало у нас в Гетьманщині колись». Він же виявив в обох своїх п'єсах доволі яскраву українську якщо, може, й не національну в сучасному розумінні, так етнічну свідомість. Традиції й відлунки слави Запоріжжя виповнили зміст великої частини творів Т. Шевченка. Таки відіграло певну ролю й те (поряд, звичайно, з іншими чинниками), що ці перші українські письменники «східнього» походження — Котляревський, Квітка-Основ'яненко, Шевченко, Марко Вовчок дали твори тривалої клясичної вартости. Недаром перші західньо-українські письменники наслідували їх, вважали за авторитетні зразки (напр., О. Федькович наслідував у поезіях Шевченка, у прозі — Марка Вовчка). Крім того, само наріччя цієї частини України — південно-східне, на щастя для української літературної мови, мало в собі декілька позитивніших супроти інших наріччів особливостей, що допомогли йому в отих сприятливих історичних обставинах перемогти і стати основою української літературної мови.

Це такі особливості:

1. Воно, це наріччя, було найвідмінніше супроти інших слов'янських мов (мало, крім спільноукраїнських рис, ще й такі, як І з О, Е, І з Ѣ незалежно від наголосу й інші).

2. Було найменш «занечищене» (вживаємо цього слова умовно) чужомовними — слов'янськими — впливами (згадаймо вплив білоруської мови — акання, дзекання в північно-українському наріччі, польські впливи в Галичині, — шьвіт, жьвір, лексичні запозики тощо).

3. Було діялектно найодноманітніше.

4. Було найпрогресивніше в тенденціях свого розвитку (наявність найновіших змін і відсутність архаїчних рис).

5. Належало найбільшій частині українського народу, засягаючи великий простір, разом з колонізаційними островами, розкиданими аж до Далекого Сходу [18]).

Посприяли закріпленню цього наріччя в ролі основного й найновіші політичні події на українських землях. А до цих подій належить передусім той факт, що нова українська держава — Українська Народня Республіка виникла передусім на цих же східньо-українських землях із столицею в Києві. З цього часу цей «східній» варіянт української літературної мови набув ще й державного авторитету, бо став мовою державного апарату, законодавства тощо **(а це ж дуже важливий момент у творенні літературних мов!).** Українізація 20-их років на східніх землях теж через державний апарат, школу, пресу й науково-дослідні установи (Академія наук) остаточно на цій базі нашу літературну мову унормувала та поширила серед широких мас нашого народу, а недавнє приєднання західніх земель до УССР принесло цю мову (на жаль, з елементами русифікації) уже порядком державного примусу і на цю частину України.

Отже тепер з певністю вже можна казати, що південно-східня діялектна основа нашої літературної мови — незаперечний факт. І проти цього нічого не можна вже вдіяти, хоч би ми, може, того й хотіли, керуючись почуттям всеукраїнської солідарности всіх племінних частин українського народу: щоб ніхто, мовляв, з українців не був скривджений. Та чи й є тут якась кривда для носіїв відкинутих наріч — північан та «галичан» (територіяльно це ширше)?

Треба думати, що ніякої. Адже, наприклад, галичани як частина українського народу, свідома його історичних завдань, **повинні вважати своїми всі історичні цінності,** незалежно від їхнього походження з тієї чи тієї частини України. Не вважають же вони, наприклад, Шевченка за чужого! Тут треба згадати, що й Б. Грінченко, розпочинаючи 1891 року мовну дискусію, виступав проти галицького «рутенського» «язичія» в ім'я всеукраїнської справи, а не через свій «дух нетерпимости й льокальної обмежености», як каже Юрій Шерех у згадуваній вище праці. Він же (Грінченко б то) писав: «Ми проміж себе, в своєму гурті, можемо й про далеко важливіші речі спе-

[17]) Перші відомі нам спроби писати українською мовою — Ґаватовича, Г. Кониського, М. Довгалевського, І. Некрашевича, базовані на північно-українському та почасти південно-західньому (Ґаватович) наріччях, не були ще початком творення нової української літературної мови: у всіх цих творах українська мова виступає в підрядній стилевій функції—в низьких» жанрах при польській, церковнослов'янській та російській мовах. Справжній початок нашої літературної мови — це таки творчість І. Котляревського.

[18]) Щоб оцінити позитивність цього останнього, досить подумати про те, чи можна було б, наприклад, 1926—32 років поширити українізацію аж до Далекого Сходу коли б українська літературна мова була створена, припустім, на галицьких говорах, з їх численними особливостями в лексиці, звуках, формах тощо.

речатися, але це не пошкодить іти до однієї мети вкупі... І коли б трапилося так, що нас, українців-русинів з Росії, якимось випадком змушено не писати так, як ми пишемо, то ми, й хвилини не вагаючись, почали б писати такою мовою, якою тепер пишуть автори тих галицьких віршів, знаючи добре, що хоча вона й не зовсім відповідає нашим смакам та звичкам, але все ж вона нам — своє, рідне» [19]). Цю саму думку він висловив і в приватному листі до О. С. Олександрова [20]), а це свідчить про його щирість у цій справі.

І найновіша (сучасна) галицька інтеліґенція, в особах таких чільних діячів, як В. Сімович, І. Антонич, М. Возняк і ін., користуючись на письмі і в усному мововжитку «східньою» мовою **(насправді вже всеукраїнською),** показує цим, що ця мова для них — «своє, рідне». Відомо, як хотів В. Стефаник, щоб його мову редактори виправляли на східній лад. Тільки ж це нелегко робити з огляду на белетристично-стилеві функції його льокалізмів.

І саме в цьому розумінні, в літературній творчості «галичани», як і взагалі західні українці, можуть мати деякі мовні труднощі через неповну ще їх «спорідненість» із східніми явищами нашої мови [21]). Але це явище минуще. В міру того, як наша літературна мова ставатиме дедалі «відірванішою» від народної, ця трудність для «галичан» буде зникати.

Вона ж бо, наша літературна мова, в її «східніх» формах, вийшла вже й за межі України, вона вже, сказати б, почала завойовувати світ, і нею намагаються тепер користуватися скрізь, де тільки є українці. Дуже сприяє цьому факт розселення нової української еміґрації по різних країнах світу. Тільки ще старі українські еміґранти у своїх виданнях відбивають частенько перейдений етап її розвитку — різні льокальні варіянти. Але й у них немає вже ворожости до нових норм літературної мови.

Це дуже знаменний факт. Він свідчить, що українці виступають уже перед широким світом як **один сконсолідований у культурному розумінні народ,** який зумів підпорядкувати місцеві відміни загальному цілому, як підпорядкували раніш німці свій «плятдойч» «гохдойчеві» або поляки — мазурські говори і інші наріччя — «малопольським» говорам.

(Закінчення буде).

[19]) Подаю за згадуваною працею Ю. Шереха.
[20]) «Український засів» ч. 3, 1943 р.
[21]) Про це я писав з теоретичній ст. «Межі й можливості мовостилю», «МУР», ч. 3, 1947 р.

Іван Чикало, сотник.

Розгром армій на Чернигівщині

(Спомин). *)

Кожен день приносить новини. Чужі літаки частіш кружляться над містом. Військових ставало все більше і більше на вулицях. Десь далеко гупали гармати. Фронт посувався на схід.

А попереду фронту скоріше, ніж ворожі частини, бігли чутки. Де вони брались і хто їх поширював — невідомо. Але вони, як той нахабний сусіда, уперто заходили до кожної хати, сіючи неспокій і паніку. Дарма, що вони цілком розходились з офіційними звідомленнями червоної армії. ТАСС офіційно повідомляв лише про здачу ворогові певних місцевостей після успішних «переможних» боїв.

Але чутки були більш правдивіші ніж ТАСС, який реєстрував лише те, що за тиждень, другий вже було відоме. І не було нічого дивного в тому, що офіційним звідомленням ТАСС ніхто не вірив. Громадяни СРСР звикли до брехні.

Разом з цим по військових частинах розвалювалась і вся большевицька система. Двадцять років готувались до «світової революції», до «імперіялістичного нападу» і кілька день потрібно було для того, щоб Червона Армія почала хитатися і розвалюватись.

На базарах та в крамницях зникли продукти. Величезні черги стояли біля крамниць, гроші перетворювались в звичайні папірці, працювали лише для виду. Загальну картину довершували сотки втікачів з заходу, що по всіх шляхах прямували на схід. Як не дивно, але переважну частину їх складали військові.

Вантажними автами, тачанками, потягами, а то й просто кіньми утікали на схід оборонці кордонів, «погранічниє войска НКВД». В зелених кашкетах, добре вгодовані й озброєні, вони везли на автах силу всякого добра, награбованого в «единокровних братьєв» — західніх українців та балтійців. В кожному авті сиділи жінки або припадкові дівчата, з якими на місцях зупинок влаштовували п'яні оргії. За ними поспішали правдиві

*) Спомин сотника Івана Чикала розказує про розвал советської армії в 1941 р. в часі німецького походу проти СССР. Вважаємо, що пригадка долі «доблесной армії» під ударами зовнішнього противника може дати уяву про сподівану долю тоїж армії в евентуальному прийдешньому зударі окупаційної армії Москви з визвольними силами поневолених народів і арміями союзників, що йтимуть помагати їх визволяти. З тою метою ми й друкуємо оцей спомин. — **Ред.**

енкаведисти, енкаведистські начальники з паперами і справами, яких не встигли «скінчити». Потягами, автами, кіньми сунули совєтські вельможі, усякі секретарі обкомів, райкомів, виконкомів з валізами чужих грошей, захоплених по «случаю війни».

Нарешті, переважно ночами, гнали на схід, як великі гурти худоби, сотки й тисячі виснажених і обідраних людей усяких «ворогів народу», що сиділи у в'язницях, чекаючи своєї долі від руки «всесильного» НКВД. Шлях їхній був вистелений трупами: хто падав і не міг далі йти, того пристрелювала варта, багато кінчало життя в дорозі від виснаження, багато забито при спробі втекти.

Кожен ранок приносив нові накази. Наказувалось ловити шпигунів, які допомагають ворогові. І ось старого професора університету, який 40 р. без виїзду жив в місті, затримують на вулиці, як шпигуна, бо він в «закордонних окулярах». Якусь жінку запримітили на містку через річку, бо вона, стомившись, поставила кошик і відпочивала. Ій закинуто намагання зфотоґрафувати міст, хоч вона не мала жодного апарата. На одній з вулиць за шпигуна визнали енкаведиста якогось прикордонного міста, бо . . . він цікавився адресою НКВД.

До загального занепокоєння слід додати щоденні напади ворожої авіяції, про появу якої довідувалися щойно тоді, коли літаки були вже над містом. Лякаючись бомбардувань і в припадку шпигуноманії, партійні вельможі та енкаведисти всі важливі установи перенесли в приміщення лікарень та клінік, наказавши розмалювати дахи великими червоними хрестами, з установ знято таблиці. Де, хто і що міститься, знайти стало неможливо і це ще більше побільшувало загальний розвал.

Так починалась війна 1941 р. Де ж було військо? Хто стримував фронт?

Готуючись до війни з Европою совєтське командування до своїх західніх кордонів стягнуло великі військові резерви. На одному тільки середньому відтинку українського фронту, на ширині коло 200 клм., відступала ціла 5-та армія, до речі, не погано озброєна і вкомплектована кадровими частинами. Коли 6 серпня 1941 р. передові німецькі загони з'явились в околицях Києва, ця армія на лінії Василькова, Шулявки, Голосієво лише і спромоглася дати бій німецьким частинам і зупинити їх просування на цьому відтинку.

В наслідок цієї операції німці змушені були відмовитись від негайного штурму Києва та чекати півтора місяця, аж поки з лівого флангу німецькі дивізії просунулися в південну частину Білорусії, спустились по лінії Гомель—Чернігів—Суми і, з'єднавшись з південною групою, замкнули кільце біля Сум, оточивши під Києвом та на Чернігівщині величезну армію, яка нараховувала до мільйона бійців. 6-го серпня аванґард 5-ої армії вступив на терени Чернігівщини. Але який був порядок і дисципліна всередині самої армії?

Відступ, як військова операція взагалі, розкладаюче діє на військові частини. Особливо неґативно впливає відступ, коли він ведеться не пляново, а під впливом переважаючих сил ворога. Треба відверто сказати, що большевицьке командування в перші дні війни втратило ініціятиву і наказ про відступ подекуди перетворився в суцільну втечу. Це було першопричиною розвалу большевицької армії.

5-та армія, що відступала на терені Чернігівщини, в переважній більшості складалася з українців. В поразці совєтської армії, насамперед большевицького режиму, ця українська частина армії вбачала можливість зміни совєтської системи та створення Вільної Української Держави. Отже розгром большевизму для цієї частини був бажаним кінцем і це породжувало антивоєнні настрої і було другою причиною розвалу армії.

Нарешті брехливість совєтської пропаґанди, до якої звикли протягом 25 років і до якої не мали жадного довір'я навіть вояки та командний склад, привела до того, що всі відомості про німців, їх пляни покріпачення українців, їх знущання, мордування та розстріли (що потім справдалось) вважалось черговою брехнею. Німців ще не знали, а большевиків знали дуже добре і бажали зміни влади. Дотримувались народнього прислів'я: «хоть і гірше, аби інше», звичайно чекаючи іншого.

Розвал совєтського тилу і безладдя в містах остаточно розклало 5-ту армію і ще більше посилило антивоєнні настрої серед переважної частини червоноармійців і командирів, настрої, що бажали лише скорішого закінчення війни. А той пропаґандивний голос, який зняли Корнійчук та інші «ура-діячі» в напівоточеному Києві, про потребу посилення боротьби з німецьким окупантом, сприймався армією, як черговий блеф совєтської пропаґанди.

Отже в наслідок цих причин, з розвалом в тилу почався розвал і в фронтових частинах армії. Мобілізація відбувалася звичайно безпляново. Мобілізацію провадили без врахування потреби часу і господарства. До армії брали робітників військових заводів і в той час звільняли осіб, що були зайняті на менш відповідальних ділянках. Сама техніка мобілізації була налагоджена не чітко, погано. Так, прикладом, в м. Борзна на шосту годину ранку викликано понад 500 людей. Він 6-ої до 10-ої чекали вони під дверима військового столу. Далі виявилось, що керівника військового столу нема. Чекали до вечора. А на другий день ранком був наказ — вирушити пішки до м. Ніжина (біля 200 клм). Харчів було видано 0,555 гр. хліба на два дні.

В місті Лосиновці до військомату було викликано осіб, що як інваліди (втратили ноги) вже 10 р. тому звільнені від військової служби і зняті з обліку. В Ніжені мобілізованих тримали чотири дні в міському парку, так сяк годуючи їх, люди спали під відкритим небом в той час, як у місті було досить приміщень.

В Чернігові мобілізовано понад 1000 осіб середнього й молодшого ком.-складу. З невідомих причин їх тримали необмундурованими коло 10 днів, хоч був наказ негайно спрямувати їх до м. Канева. Поки їх обмундурували, виявилось, що біля Канева ідуть вже бої і частина, до якої їх призначено, невідомо де. Бракувало також однострої̈в. У Ніжині ціла частина — коло 500 бій-

ців не одержала взуття і її босоніж відправили на фронт.

В Конотопі всі однострої були лише двох розмірів — великого й малого, і смішно виглядали обмундуровані вояки: один в коротких штанах по коліна в той час, як у другого вони тяглися по землі. В той же час, як одностроїв не вистачало для війська, всі місцеві члени партії, а також і жінки, одержували уніформи і використовували як робочий одяг або перепродували цивільному населенню.

Але найбільше безладдя панувало у відтранспортуванні частин. Головним «засобом» транспорту був марш. Маршом мусіли переходити мобілізовані до війська величезні простори по 400—500 клм., — не обмундуровані і без зброї. В наслідок таких переходів всі без винятку потребували тривалого відпочинку, а частина взагалі вибувала з ладу.

І це робилося в той час, як автами їхали всякі партійні «вельможі», вивозичи свої речі, від худоби аж до меблів включно. Багато було випадків, коли різні завідувачі склепами за гроші винаймали військові автомашини, вивозили її разом з родинами та майном на 400—500 клм. на схід. Потягами везли все, що хочете — архіви, картотеки «ворогів народу», горілку і харчі для тих, що тікали на схід. Перевозили все, крім війська, живі люди якого мусили власними ногами вимірювати необмежені простори республіки.

10 серпня з Лосиновки та Носівки бійці були спрямовані до Ніжина, де до них добрали іще людей і зформували окремий підрозділ — біля 2.000 осіб. Але частина з них одностроїв та зброї не одержала. Цю групу людей маршем спрямовано на Курськ. По дорозі ця група відпочивала на ст. Бахмач. (Більше «безпечного» місця, як біля залізничного двірця не знайшли). Звичайно, за 2—3 години налетіли німецькі літаки і знищили 80% особового складу цієї групи. Решта живих розбіглась по домівках.

Військомати не мали жадних відомостей про розташування частин. Так, напр., сотник 133 стрілецького полку — Костенко одержав спрямування від Чернігівського військомату до м. Харкова, де мусіла бути його частина. Там здивувалися і заявили, що подібної частини в Харкові не було і в свою чергу надіслали його до ст. Миронівка, звідтіля повернули до Чернігова. Виявилося, що частина, до якої Костенко мав призначення, стояла в м. Прилуках, недалеко від Чернігова і з цим містом Чернігів мав зв'язок.

Справа з озброєнням мобілізованих була прямо катастрофічна. Полковник Павличенко, мобілізований прилуцьким райвійськоматом, прибувши до призначеної йому частини, замість пістоля одержав порожню кобуру, до якої вклав два огірки і, таким чином «озброївшись», виїхав на фронт. Діставшись в полон до німців він викликав серед них чимало здивування такою зброєю. Ціла частина, що відряджена Носівським райвійськоматом до м. Василькова в той час майже на передові позиції, не одержала жадної зброї на місці свого призначення. Бійці мали здобути її в бою.

Щастило лише артилеристам. В районі біля Києва, а також по лінії Прилуки—Чернігів, совєтське командування провадило термінові роботи по будові укріплень, на яких працювало все працездатне населення навколишніх районів. Тут мала бути лінія оборони і сюди було стягнено артилерійські частини, склад яких поповнювався на місці. Ці частини мали чимало гармат від далекобійних до легких-польових. Але . . . до них було зовсім мало набоїв.

Проте, саме болюче місце для червоної армії в ті часи був зв'язок. Власне кажучи, його зовсім не було. Головне джерело інформацій було місцеве населення. Невеликі підрозділи аж до полку включно були позбавлені будьяких технічних засобів зв'язку і всі накази одержували виключно через посильних. Служба протиповітряної оборони теж шкутильгала і алярми давались щойно тоді, коли літаки бомбардували місто. Тому частини не могли якслід відпочивати, ввесь час чекаючи на алярм.

Найбільш дивним було те, що харчування армії в одному з багатьох районів України, де також були розташовані величезні військові склепи збіжжя, було в катастрофічному стані. Починаючи з 9-го серпня, всі частини нічого не одержували крім хліба та крупи на кашу. В Чернігові та Конотопі видавали чомусь один риж, який погано вариться у великих військових казанах, їли його досить багато, але напівсирим. В Прилуках та Ніжині видавали самий горох. За місяць вояки жодного разу не одержували м'яса.

Це лише поверхові нариси стану війська в серпні 1941 р. на Чернігівщині.

Ускладнилася справа військових операцій і т. зв. «народним ополченієм». Це були переважно члени партії, яких обмундурували та озброїли, щоби вони разом з армією боролися проти ворога. Але ополченцям не до смаку було класти життя на фронті, і вони шукали праці в тилу: ловили «шпигунів», шукали дизертирів тощо, а від фронту намагалися бути далі. Між проводом ополченців, на чолі яких стояли видатні партійці, і армією зростав антагонізм, що з дня-на-день загострювався через зухвалу поведінку «ополченців». В наслідок всіх цих причин дисципліна в армії падала. Армія не хотіла воювати за владу, яка збанкротувала в перші ж дні війни. Армія не хотіла класти життя за Сталіна і його прибічників, «заботу» яких на собі відчув майже кожен вояк червоної армії. Командний склад дивувався бездарності вищого командування, яке в ті часи на цьому відтинку фронту очолював маршал Будьоний.

В наслідок цього з дня-на-день почало зростати дизертирство з армії, що набрало ріжних форм. Насамперед, це було відкликання терміну мобілізації. Хвороба, знайомство, відповідальна робота вживалися для одержання бажаної відстрочки. Мобілізований збирав силу папірців, довідок і т. ін., за допомогою яких часто-густо ухилялися люди від війська.

Проте переважна частина дизертирів просто ховалася. З початку можна було сидіти вдома, бо контролювали документи на вулицях, але трохи згодом почались нічні контролі вдома і доводи-

лось виявляти максимум винахідливости для того, щоб заховатися. Ховалися переважно в мешканях, з яких мешканці виїхали на схід, вдаючи, що тут ніхто не живе. Таким чином в Чернігові сховалось до 1.000 осіб. Більш винахідливі ховалися по печах, скринях, мішках і т. ін. Один з відомих артистів, до речі орденоносець, понад місяць просидів у замаскованому підпічку. Нарешті з самої армії тікала сила людей. При наближенні фронту вояки, а часто-густо й комсклад цілими підрозділами діставали в населення цивільний одяг. Переодягнувшись, люди ховались під стріху чи до клуні «пересидіти», поки пройде фронт. Таким чином великій кількості людей вдалося уникнути жахливого німецького голоду в полоні.

Для поборювання дизертирства вживається надзвичайних заходів. На вулицях запроваджено постійну перевірку документів в населення. Майже кожної ночі шукають дизертирів по будинках. Але ці заходи привели тільки до того, що люди вдень боялися ходити по вулицях, а вночі ховалися в льохах або горіщах. Міста й села наче завмерли і тишу на вулицях порушували тільки численні загони міліції або військові авта.

Чим ближче фронт, тим ясніше ставав видний розвал совєтської системи. Бажаючи вибрати найбільшу кількість населення з теренів, які опускалися ворогові, большевики почали мобілізувати всіх без винятку чоловіків до війська від 14 до 65 років. Біля військоматів з'являються натовпи старих або зовсім молодих людей, зовсім без жодної військової підготовки, яких так-сяк формують і відправляють на схід. Рівночасно починають ловити всіх тих, хто ніколи в армії не служив, був звільнений за хворобою або за каліцтвом. На швидко для них влаштовується комісія і ця комісія визнає їх за цілком здатних для військової служби.

Німецька армія просувається все далі на схід. Щоденно по радіо надсилають відомості про «блискучі перемоги» совєтського війська, а в той час ворог вже займає м. Гомель і німці ідуть переможним маршом без жодних перешкод, все вперед і вперед. В оточеному Києві О. Корнійчук гістерично кричить про перемоги червоної армії, про те, що в Києві ніколи не буде ворога нога, а ворог вже збижався до Полтави. На жаль, на зміну червоному окупантові прийшов німецький.

Д-р М. Андрусяк
професор історії України на УВУ

Назва „Україна"

VII. ЧИ ДИСКУСІЯ НА ТЕМУ НАЗВИ «УКРАЇНА» ЗАВЕРШЕНА?

Згаданий нарис проф. Симпсона про назву нашої національної території доводить, що навіть чужонаціональні науковці — українознавці цікавляться проблемою походження назви «Україна». Тимто не поважною являється замітка під адресою українських дослідників цієї проблеми в дописі «ТК» про «дитячу ялинку» в Шікаґо («Свобода» з 21 лютого 1951), що на цій ялинці українські «статечні батьки ... порішують негайно вислати меморіял» у справі вимови «сі—ейч» при назві міста свойого побуту в Америці «до УВАН, щоб за циклем **чому Україна називається Україною,** (підкреслення моє — М. А.) подати нашим науковцям **ще один непотрібний горіх до розкусання».** Зазначую, що дискусія на тему походження назви «Україна» не є тотожна з темою «чому Україна називається Україною», що було проблемою освідомлюючих наш нарід брошур і часописних статтей на початку нашого століття аж до визвольних наших змагань у 1917—21 рр. включно в роді популярного нарису проф. М. Грушевського « Хто такі українці й чого вони хочуть?» Чи дослідки над походженням назви «Україна» є «непотрібним горіхом до розкусання», хай шановні «статечні батьки» з Шикаґо запитають проф. Симпсона, до якого теж хай вдадуться за порадою, хто з американських анґлістів, мігби пояснити їм, чому їхнє місто вимовляється «Шікаґо», бо це вже не є проблемою українознавчих дослідів,

Досліди і дискусію на тему назви «Україна» можуть вести наші науковці незалежно від уподобань наших «статечних батьків», які супокійно можуть собі забавлятися в той час, коли наші науковці, виснажені фізичною працею в фабриці, пишуть. Очевидно, кожна людина, а в тому науковий дослідник має свій підхід до цієї проблеми. Дехто уважає себе, що він як філологічний феномен одинокий правильно розвязує цю проблему й неґує міркування своїх попередників, дарма що з їх збірки матеріялів на цю тему обильно почав щойно тепер черпати своє знання з цієї ділянки, але він очевидно мусить почванитися, що тільки його думка є правильна. Таке я виношу враження, коли прочитав статтю проф. Пантелеймона Ковалева «Звідки походить форма «на Україні»? («Київ», журнал літератури і мистецтва, Р. II, (Філядельфія) січень—лютий 1951, ч. 1, с. 49—52). Пантелеймон Ковалів розводиться над тотожністю форм «на Україні» і «в Україні», але не бере під увагу таких самих форм при інших географічних назвах не тільки українській, але і в польській мовах. Маємо «на Руси» і «в Русі», «на Литві» і «в Литві», «на Білорусі» і «в Білорусі», «на Московщині» і «в Московщині», але тільки «в Росії» «на Сибірі» і «в Сибірі», «на Словаччині» і «в Словаччині», «на Угрях, Угорщині, Мадяр-

щині» і «в Угрях, Угорщині, Мадярщині», «на Чехах», але тільки «в Чехії», «в Польщі», але «на Мазовші», «на Мазурщині», при чому слід зазначити, що наше простолюддя називала «Мазурщиною» терен заселений поляками («поляки» — польські пани, «мазури» — польські хлопи); в популярних виданнях писалося, що, напр., містечко Лежайськ, чи недалеко від нього свідоме українське село Дубно на Надсянні лежать «на Мазурщині», тобто окружені польськими оселями. В польській мові крім таких самих форм при вище наведених географічних назвах вживаються побіч форми «на Сибірже» також «на Сиберії». При обласних українських географічних назвах маємо: «на Правобережжі» (можлива форма «в Правобережжі», але її не вживається, тільки радше «в Правобережній Україні»), «на «Лівобережжі» («в Лівобережній Україні»), «на» і «в Київщині», «на» і «в Чернигівщині», «на» і «в Полтавщині», «на» і «в Слобожанщині»' «на» і «в Харківщині», «на» і «в Запоріжжі», «на Поділлі» (рідше «в Поділлі») «на Волині», але «у Волині» значить у старій столиці племени волинян над Бугом, тільки «в Галичині», а ніколи «на Галичині», «на» і «в Холмщині», «на» і «в Підляшші», «на» і «в Поліссі», «на» і «в Лемківщині», «на» і «в Закарпатті», «на» і «в Буковині»: «на» і «в Бесарабії», «на» і «в Буджаку», «на» і «у Кримі», «на» і «в Подоні», але «на Доні» в територіяльному значенні («на» і «в Донщині»), «в Доні» — в ріці, так само «на Кубані» («на» і «в Кубанщині»), «в Кубані» — в ріці, «на» і «в Сірому Клині», «на» і «в Зеленому Клині» і т. д.

Я не займався б міркуванням Пантелеймона Ковалева над «на Україні», якщоб не закінчення його статті пришити, ні сіло ні пело, до його міркувань «на Україні», де він пише: «Одначе ми (тобто Пантелеймон Ковалів) тут мусимо застерегтися, що наше (тобто Пантелеймона Ковалева) розуміння поняття «вкроєна земля», як первісного значення слова «україна», ніякого відношення не має до розуміння цього поняття у С. Шелухина, який первісне значення слова «Україна» розумів як землю «вкраєну в своє посідання і свобідне володіння організованого силою з мечем і шаблею». Таке фантастичне пояснення, як «краяння мечем і шаблею», ясна річ, не має під собою ніякого наукового ґрунту, але «краєння землі», «вкраяна земля» в розумінні — розділювання землі на окремі шматки, — таке пояснення ґрунтується не тільки на фактах минулого, але й на живих фактах сучасної дійсности». До цих слів Пантелеймона Ковалева, завважую, що досліди над проблемою краяння землі первісними племенами на шматки належать до історії і соціології і тут не може рішати навіть феноменальний філолог, коли він підходить до проблеми тільки з вузьким самантично-філологічним апаратом. Бо факти минулого і сучасної дійсности доводять тільки територіяльне розмежуваня чи територіяльний поділ тільки як наслідок воєн. Перші договори Київської Руси з Византійською Грецією, за Олега й Боря попереджувала таки війна («меч») і таки війною «мечем») об'єднали київські князі доокличні від полян словянські племена в одну державу — «Україну», що в 1187 р. оплакувала переяславського князя Володимира Глібовича. Ще раз зазначую, що в українських історичних джерелах не має найменшого натяку на те, щоб назва «Україна» повстала із «розділювання землі на окремі шматки» — як це висловився вперше проф. др. Роман Смаль-Стоцький, а за ним таки повторив Пантелеймон Ковалів, що в своїй статті в «Києві» навіть не заікнеться, що він повторяє думки висловлені раніше іншим мовознавцем. Могла тільки річка Укра в Західній Славянщині рвати шматок землі на своє русло. На українському ґрунті слово «Україна» тотожне вже з «країною» в інших тогочасних словянських мовах. Для меншої області — волості в Надбужанській Україні в другій коловині XIII ст. маємо назву «Вкраїниця» — для волості волинського князя Володимира Васильковича, відділеної від Волині володіннями спершу Шварка, відтак Льва Даниловичів. Деж має «науковий ґрунт», під собою філологічний феномен для несвоєї теорії «розділювання країни на україни»?

Покищо ніде!

Юрій Гельбич

МОЯ ПІСНЯ

Під гук трембіт карпатських полонин,
Серед лісів задумчивих — залісся,
Садів цвітучих, бистрих рік — долин,
На шпилях гір, зродилась моя пісня.

На шпилях гір, серед туманів сірих,
Жорстоких гроз й грізних бурунів,
Ти піснями дітей осиротілих
Похорони журбу минулих днів.

Злети із шпиль безкрилим птахом
В оселю рідну, цвітучий гай,
Й літаючи там над розбитим дахом
Братам про дні майбутні заспівай.

Полинь крилатим вітром в світ далекий,
І розкажи йому про сонця Схід —
Той край . . . пригноблену Україну
І волі прагнучий нарід.

Моя ти пісне, сумом оповита
Молодосте цвітучої весни,
З'єднай братів, щоб кров батьків пролита
Нам гойний плід принесла в осені.

Моя ти пісне, буйним буревієм
Злети із шпиль, ударь грізним ударом
І потряси твоїм похмурим вієм.
— Доволі вже пролилось крові даром.

Панас Ідидонас

З політичних пародій

КОНКОРДИСТ

Ну хто ж міг думать, моя ненько,
що й Володимир Винниченко,
і вже на схилі своїх літ
воскресне, як... космополіт!
Із політичного ми склепу
не сподівалися вальдшнепа
цього вже бачити й чути.
Успіли всі його забути.
Мовчання — золото. Тому
він двадцять років — ні м-му,
на своїм хуторі мовчав,
неначе золота набрав
по-за кишенями і в рот.
Умер — гадали вже. І от,
чи то на «Соняшній машині»,
чи то на бороді-пружині
свого вже й тестя Карла Маркса,
спустився він на Землю з Марса,
і до Парижу прилетів.
Ось лебединий його спів:
«Як та комаха, що вона
узріла раптом: новина!
і поспішає до своїх —
сказати і повести їх,
усіх комахів, за собою
і познайомитись з новиною, —
отак і я прийшов до вас!» —
почав наш Лазар свій розказ.
А ось і його відкриття:
«Ні, не можливе здобуття
нам самостійної України!
Малі і кволі наші сили.
Та й розуміння це відносне,
бо самостійність взагалі
вже не існує на землі.
Тому — зрікаймось цього міту!
Ідемо до щастя всього світу,
до спілки вільних всіх держав!
Оце наша мета! — казав. —
А самостійність — архаїзм,
як визначає конкордізм.
Ця філософія нова (?)
ворота людям відкрива
до світової спілки їх.
Вона у твердженнях своїх,
до речі, ще й такому вчить:
Всі люди — хворі. І лічить
їх треба нам не боротьбою
чи то ненавистю, злобою,
а тільки жалість і любов
здоров'я їм поверне знов.
Отож — не гаймо ні хвилини!
«Парлямент вільної (?) України» —
таку газету видавати
я пропоную, щоб писати
про лад в майбутній Україні
могли в газеті цій — трибуні,
всі українські: комуністи,
і монархісти, анархісти,
соціялісти, конкордисти,
націоналісти, утопісти»...
Тут Винниченкові вже сіти
шляхетно подали стілець,
і увірвавсь його кінець:
Редактори ж — енкаведісти,
а Каганович — видавець,
і Винниченко — продавець!
Оце і все з того «нового»
у Володимира малого,
що він громаді розповів,
як «конкордизмом» захворів.
Чому ж цей давній гріховод,
що не вилазить з мутних вод,
від загадкового мовчання
до підозрілого навчання
не полетів у той: Судан,
або Єгипет, Пакістан,
до Палестини, Індостану,
Індонезії — де кров
текла і ллється за любов
до самостійности народів?
Чи то краї антиконкордів?
А там доводять навпаки:
що самостійність є таки,
була і буде ідеалом
народів за... московським валом!
Туди паневки і «катюші»,
перелітають Гіндукуші!
Але де діє та УПА,
і де стурбована Москва,
після пятьрічного вже змагу
Варшаву змушена і Прагу
на допомогу закликати,
і Лазарів ще воскрешати, —
там самостійність — архаїзм?
Її хай змінить гуманізм,
любов і жалість до катів?
Ну і газетний, з Московщини,
«Парлямент вільної (?) України»...?
Але давно уже давно,
спустились ви на саме дно,
Наш Володимире малий,
Кремля невільнику сумний!
— — — — —
Не тратьте ж, куме, марно сили, —
Спускайтесь з паном... до могили!

Примітка Редакції: Автор отого вірша ніколи до ОУН, ані до іншої політичної партії не належав. Походить зі Східних Земель України, отже повинен би радше тяготіти до УРДП. Зараз пасе корови на селі в Австрії і ані не кандидує в міністри УНРади, ане не задумує забирати хліба декому з професійних політиків і революціонерів. Його погляд на Винниченка можна вважати пересічним поглядом народньої маси, а тому його друкуємо. Може врешті й Іван Багряний, політичне бюро створеної ним партії, редакція «Українських Вістей» в Ульмі і ціла УРДП зрозуміє, чому Винниченко не має популярности серед українського народу, і що український нарід Винниченкові ніякої кривди не зробив і не робить.

Кадри наших днів

УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ СТАРОГО КАЛЕНДАРЯ

У статті «Поступ та українська різдвяна традиція» («Свобода» з 17 січня, ч. 13, порушив проф. М. Чубатий знов проблему зміни старого календаря на новий. Ця проблема виглядає на американському ґрунті пекучою з огляду, що в свята по старому стилі приходиться нашим людям працювати. Це було й причиною, що коли наш епископ переводив по парохіях плебісцит, за яким календарем — старим чи новим, парохії, де переважало покоління виховане на американському ґрунті, вибрали новий. І автор цих рядків попав до парохії, де заведено завдяки молодому поколінню старої іміґрації новий календар; ми, свіжі іміґранти, дорожимо українськими традиціями старого календаря, що виводять свої початки, коли в 80-их рр. XVI ст. львівський польський арцибіскуп Соліковський силою хотів змусити наших львівських міщан, у тому часі ще православних, святкувати по новому стилі; та насильства арцибіскупа викликали тільки протести з боку православних, що почали юліянський календар від тоді уважати за «святощі» своєї церкви. А згодом коли приступили до церковної унії в Берестї з Римом, наші владики застерегли за нашою церквою вживання старого календаря. А слід згадати, що в перше унійтське Різдво у львівській епархії змушував дідич у Дідушицях нашого вже католицького священика працювати в наше старе Різдво, з приводу чого львівський епископ Йосиф Шумлянський жалівся перед польським урядом, що ми в унії з Римом більше переслідувані, як раніше, коли ми були православними. Коли ж у часі першої світової війни угорський уряд змусив ужгородсько-мукачівського і пряшівського греко-католицьких епископів завести новий стиль, до якого прихилявся й станиславівський епископ Григорій Хомишин, з мотивів, які сьогодні присвічують і проф. М. Чубатому, галицько-українське громадянство запротестувало: «Українська Культурна Рада» у Відні видала з того приводу брошуру о. Коренця «Рим та наші церковні постанови, зокрема календар», а пізніший редактор видаваної коштом еп. Хомишина «Нової Зорі» у Львові др. Осип Назарук, ще як редактор радикального «Громадського Голосу» у статті «Гриць ірмолойник» порівнював свого пізнішого хлібодавця з ефезьким Геростратом. Проте автор цих рядків не дораджує своїм землякам, прихильникам старого календаря, переголосовувати прихильників нового календаря в парохіях, де вже є новий. Бо це моглоб відбитись на них так, як відбилося на Холмщині очищування наших церков з орґанів у другій половині XIX ст.

Але неслушно уважає проф. Чубатий старий стиль власністю російської православної церкви. Адже за нашої приналежности до останньої польської Речіпосполитої було навпаки; ми, уніяти, мали старий календар, варшавська православна митрополія з переважно російськими єрархами на чолі — новий. Коли в 1929—30 рр. автор цих рядків мусів відбувати військову службу в школі польських підхорунжих резерви в Замброві, то наш старий календар, побіч передплати «Діла» і «Нового Часу», був одинокою нагодою для нас заманіфестувати перед поляками свою окремішність. Обстоювання автором цих рядків святкування наших свят перед тогочасними своїми військовими властями підносило не тільки його земляків, але також представників інших національних ґруп. Білорус з сокільського повіту (біля Городка), римо-католик, вихований в польській середній школі в Ломжі подавав себе спершу за поляка, а під нашим впливом почав в себе подавати за білоруса. Два православні росіяни з Варшави (може українського або білоруського походження, але ворожо настроєні до українців) подавали себе за православних поляків, а згодом почали себе подавати за росіян, бажаючи користати з тих привілеїв, з яких користали ми галицькі українці — католики; та їм командант компанії з місця відповів, що православна церква погодилася на новий календар.

Доки ми не є у власній державі всякі звичаєві реформи серед нашого громадянства є не на часі.

Вияснення, яка дата правильніша для святкування Різдва 25 грудня, чи 7 січня, подає в різдвяному числі «Свободи» М. Горняткевич. У статті «Різдвяні звичаї і їх символіка» («Свобода» з 6 січня 1951, ч. 5) він вияснює, що свято Різдва Христового встановила церква щойно в другій половині IV-го століття після Різдва Христового і в східній церкві спершу відсвяткувано його разом з Богоявленням Христовим і поклоном трох царів 6 січня, аж щойно згодом перенесено це свято на грудень, щоб звязати його з старими римськими святами брумаліями й сатурналіями для звеличування богів Діонисія й Сатурна. З того виходило б, що саме день 7 січня є ближче християнських традицій, як знову 25 грудня є навязанням до поганських традицій, до яких, але вже на українському ґрунті, навязує проф. Чубатий різдвяний церемоніял «господаря», «господині», «куті», на який не може дозволити собі бідний робітник у ЗДА. Але в ЗДА тільки 2 церковні свята призначені державними, при чому Великдень припадає все на неділю. Отже, зміна старого календаря на новий, це тільки проблема святкування одного дня в ЗДА.

Очевидно, з вище наведеного виходить, що кінцеві твердження історика М. Чубатого, що старий календар «не означає ніякої ери в українській історії» як «непоступовий пережиток, який в християнськім світі поступово заникає» не є історично обосновані.

Микола Андрусяк.

З ножицями по пресі

Відомий бандерівський лідер З. Карбович (справжнє прізвище Ярослав Стецько), пишучи про **«Наші завдання закордоном» («Українець—Час»**, ч. 3/1951, та **«Національна Трибуна»**, ч. 3/1951), подає такі свої міркування:

«На запитання, чи можуть ці народи (поневолені народи СССР — прим. ред.) **визволитися лише власними силами, відповідаємо: так. При відповідних умовах, народи поневолені Росією, ведучи невгаваючу боротьбу проти большевизму, у сприятливий момент здобудуть свою волю».**

Які відповідні умовини і сприятливий момент автор має на думці, він не подає. А шкода, бо це саме і найважніше. Коли тим сприятливим моментом і відповідними умовинами буде війна Заходу з СССР — то навряд, чи можна твердити, що поневолені народи **самі** собі здобули волю. Це лише в інтерпретації Стецьків можна твердити, що, напр., його партія здобула сама волю Україні і проголосила незалежну українську державу в червні 1941 р., в час, коли кожному відомо, що большевицьку окупацію на тих теренах зліквідувала німецька армія.

Що логіка З. Карбовича зовсім не числиться з усталеними законами критичного мислення, переконують нас дальші рядки тої самої статті. Забувши, що в попередньому реченні він запевнив читачів, що поневолені народи можуть визволитися власними силами, цей маніякальний графоман, далі зараз же в наступних рядках пише:

«Тим то ніяк, не можна західньому світові складати весь тягар боротьби на поневолені народи, сподіваючись, що вони, без найменшої підтримки ззовні справляться з большевизмом».

Отже, як властиво є: справляться ці народи з большевизмом самі, чи треба їм дати підтримку — пане прем'єре? Напишіть виразно, щоби ми знали, які наші завдання закордоном. Бо коли справляться самі, не потрібно кликати інтервенцію на поміч, а коли їм це понад силу, тоді, чи не краще підчекати Вам і Вашій «воюючій Україні», поки західній світ не зрозуміє, що загроза большевизму універсальна і не зачне валити СССР, Так роблять Чехи, Поляки, Румуни, Лотиші, Литовці, Естонці, Мадяри, і інші народи, що не менше бажають свого визволення, ніж Ви і Ваша партія. Чи не думаєте, що Пан-Біг дав людині голову і розум на те, щоби з них в житті практично користати, а не на те, щоби голову пристроювати в різні урочні титули (з міністерським і прем'єрським включно), а розум виставляти на кпини, як це Ви робите своєю писаниною.

Далі в статті подані наші завдання закордоном, між якими п. З. Карбович доручає: **«Треба організувати масові політичні акції і демонстрації проти большевизму і російського імперіялізму всіх барв...** Не подає одначе вияснення, чому його компартійці, члени ЗЧ ОУН, розбивають такі масові політичні акції і демонстрації, як це було, напр., в Братфорді, в Англії.

* * *

О. Горновий, член Проводу ОУН (бандерівців) на Україні в газеті **«Сучасна Україна»**, ч. 3/1951 р. подає відповідь (як офіційну інтерпретацію постанов III. Надзвичайного Великого Збору ОУН (бандерівців) на питання: **«Яка філософія — ідеалістична чи матеріялістична — обовязує членів ОУН?»:**

«Боротьба між філософським ідеалізмом і матеріялізмом не вирішена ще сьогодні. (А чи вона колись взагалі буде вирішена? — прим. редактора). **Тому наша Організація дає повну свободу своїм членам визнавати як філософський ідеалізм, так і матеріялізм».**

Нам бачиться, що католицькі круги на еміґрації, що завдають собі стільки труду в критикуванні православія, зробили б краще колиб проголосили реколекції і місію для членів ОУН (бандерівців). Бо думаємо, що православія менше нам небезпечне, як **філософія матеріялізму.** Зокрема філядельфійська «Америка», що так радо критикує соціялістів, повинна дати ряд викладів на цю тему, щоби вияснити громадянству, чи дійсно між філософією ідеалізму і матеріялізму немає ніякої ріжниці, і «все равно», хто якої придержується.

* * *

Проф. М. Чубатий дуже легко розвязав (гл. **«Свобода»**, ч. 280) проблему нашої національної репрезентації та виразництва наших визвольних змагань:

«На рідних землях виразником визвольних змагань України є УГВР та її збройне рам'я УПА; на еміґрації державницько-самостійницькі змагання України репрезентує УНРада, а в ЗДА — УКК».

Така парцеляція репрезентації може і гарно виглядає, але вона зовсім не відповідає на питання: 1) як можуть американські горожане (членами УКК в більшості є американські горожане, і голова та заст. голови УКК — це американські горожане) — репрезентувати офіційно інтереси другої нації; 2) як може репрезентувати одну націю і ті самі визвольні змагання аж три чинники? Кожний з них найвищий, а котрі підрядні?; 3) в якій іншій нації можна послужитись прикладом подібної парцеляції національно-державного представництва?

Справа репрезентації — це передусім справа оборони інтересів даної нації чи держави. Що буде, коли інтерес ЗДА буде попирати «єдину і неділиму» Росію (а це зараз робить офіційна політика державного департаменту), а інтерес наш буде вимагати боротьби за нашу державну незалежність. Чи може дати проф. М. Чубатий запоруку, що УКК вибере тоді льояльність українській справі на першому місці, звільняючись від льояльности своїй другій батьківщині?

Чи дійсно під силу УКК такі завдання?

* * *

«Соборна Україна» (ч. 2/1951), звітуючи про З'їзд ЦПУЕ в Німеччині, який відбувся 16 і 17 грудня 1950 р. подає:

«Голова Контрольної Комісії (ЦПУЕ) проф. д-р І. Мірчук ствердив задовільну працю Управи, закидаючи їй тільки неформально переведену позичку 3.000 нім. марок «Українському Самостійникові».

Як подають нам з Европи, ЦПУЕ, крім позички бандерівській газеті «Український Самостійник», ніякій іншій українській газеті позички не уділило, хоча становище багатьох газет матеріяльно не надто добре. Як бачимо, ЦПУЕ — установа дійсно понадпартійна! Пощо потім дивуватись нашим доморослим тоталістам, що не все українське громадянство в Німеччині хоче «об'єднуватись» з такою установою?

* * *

«Український Самостійник» (ч. 2/1951 р.) публікує статтю Н. Олежка про **«Безклясове суспільство»**, до побудови якого змагає ніби визвольний рух в Україні. За словами Н. Олежка, український визвольний рух змагає до такого суспільства, що **«буде безклясовим, бо не буде таких соціяльних категорій, між якими виникає клясова боротьба і експлуатація. ...Ми змагаємо до такого суспільства, в якому не буде кляс в цьому неґативному змислі цього поняття, тобто не буде поділу на визискувачів і визискуваних, на багатіїв і бідних».**

Значить, кляси будуть, але суспільство буде безклясове, бо не буде неґативних змислів кляс! Дійсно, квадратура кола! Як можна відлучити від кляс їх позитивні чи негативні риси, коли вони органічно нерозривні з самим їх існуванням. Держава може заборонити чи нормувати боротьбу, кляс, може нормувати визиск одної кляси другою, але їх вилучити не зможе ніколи. Чи можна знайти на світі хоч один приклад такої держави, де не булоб визискувачів і визискуваних, багатіїв і бідних. Вони є в СССР — клясичному прикладі т. зв. безклясового суспільства, вони є в ЗДА — в клясичному прикладі капіталістичного суспільства, вони є в Франції, Англії, Італії — країнах т. зв. соціялізму, вони є в усіх системах. Бо вони нерозривно звязані з самою природою суспільства та людини.

поручник УПА

БОГДАН КРИВОНІС

Покійний Богдан Кривоніс, член ОУН, в рр. 1945—48 член Теренової Екзекутиви ОУН на Донбасі, де тоді перебував, старшина Української Повстанської Армії, студент львівської Музичної Школи, організатор української молоді в Краю — згинув героїчною смертю, на стійці в боротьбі за визволення поневоленої, але непокореної Батьківщини.

Вічна Йому Пам'ять!

Інформаційна Служба ОУН.

*
* *

«Свобода» (ч. 15/1951) опублікувала інтерв'ю з о. д-ром І. Гриньохом, членом президії УГВР і ЗП УГВР, в якому цей останній, вияснюючи причину розколу поміж ЗП УГВР і ЗГ ОУН (групою Бандери), «вияснює»:

«В цілому питанні йшлось про внутрішний конфлікт між членами ЗГ ОУН ... Розходження були виключно в питаннях ідейно-політичного та програмового змісту цілої ОУН. йшлося про питання світоглядові, ідеологічні, програмові, устроеві і т. д.»

Вияснюючи і собі причини згаданого розколу та займаючи становище до твердження о. д-ра І. Гриньоха, бандерівський **«Український Самостійник»**, (ч. 6/1951), пише:

«В цьому місці інтерв'ю п. о. д-ра І. Гриньоха вкралася неточність. Конфлікт стався не по попитаннях ідейно-політичного і програмового змісту, а через різне розходження прав ЗП УГВР до ЗГ ОУН до тих членів, що заступають Організацію в ЗП УГВР».

Суспільністі так і далі не відомо, чому у відповіді на Звернення Воюючої України до еміґрації, ОУН (Бандери), яка хвалиться тим, що є одиноким чинником і виразником отої воюючої України, відповіла черговим розламом і розбратом. Якщо дійсно, «в цілому питанні йшлося про внутрішній конфлікт між членами ЗЧ ОУН»..., то чому до того внутрішнього конфлікту ЗП УГВР видає свої офіційні комунікати і вияснення, залишаючи поза увагою аналогічні внутрішні конфлікти, напр., поміж членами УРДП, чи такою, скажім, СЗСУ (а тих конфліктів було не мало!). Чи не значить, що ЗЧ УГВР крім ЗЧ ОУН нікого зі собою не має, та було звичайною партійною експозитурою ЗЧ ОУН?

*
* *

Не тільки серед суспільностей західнього світу, але й серед нашої власної суспільности багато є таких, що не усвідомили собі ще докладно різниці поміж комунізмом і большевизмом. Комунізм — це доктрина марксизму, большевізм — доктрина московського імперіялізму. До тих, що того ще належно не розуміють належить і Мирослав Стиранка, який в часописі **«Овид»** (ч. 10—11/1951) встатті **«Де лежать основні причини росту комунізму»** стверджує:

«Сьогодні в цілому ряді країн (маємо на думці країни поза сферою впливів СССР) комуністичні партії це одні з найсильніших партій, що мають під своїм безпосереднім впливом міліони людей. Було б помилково приписувати ріст комуністичних впливів тільки підтримці СССР ... Ще більше значення має ріст ідейної сили комунізму:

Причина росту і поширення комунізму, на думку М. Стиранки, **«... лежить глибоко в кризі тої економічно-соціяльної системи, яка дотепер була панівною в світі».**

В яких то країнах (поза сферою впливів СССР) комуністичні партії є найсильнішими і де він бачить ріст комунізму, М. Стиранка на каже. Не каже теж, в чому полягає криза дотеперішньої економічно-соціяльної системи, що панує в світі, яка не подобається комуністам, а в чому лежить вищість економічно-соціяльної системи СССР, якою так захоплюються «ідейні» (на думку М. Стиранки) комуністи.

М. Стиранка говорить про несправедливий розподіл господарських дібр. Невже цей розподіл в СССР — справедливий)? А коли ні, то чому несправедливий поділ дібр в СССР не викликує застережень «ідейних» комуністів, а тільки такий сам (!) поділ в країнах, що ще не є під контролею СССР?

Далі говорить М. Стиранка, що життєві вимоги людей, що їх ставить на вищий цивілізаційний рівень, теж викликують незадоволення і сприяють ростові ідейного комунізму. Дивно, що саме в країнах. де ці вимоги забезпечені М. Стиранка бачить ріст незадоволення і сприяння ідейному комунізмові, а не бачить його там, де життєві умовини на найжахливішому рівні.

А ми думаємо, що причини росту комунізму зовсім не лежать там, де їх бачить М. Стиранка. По перше, ми зовсім не бачимо росту комунізму, а бачимо розбудову і закладання внутрі країн західнього світу пятих і шестих колон Москви, аґенцій московського імперіялізму і большевізму, плачених і інструйованих бепосердньо большевицьким центром з Москви, а це нічого спільного з ідейним комунізмом не має. Навпаки, ми бачимо як ідейно і оперативно оцей ідейний комунізм банкротує, як теорію Маркса заперечує життєва практика і досвід, як викидаються за борт лозунги його маніфесту, як попадає все в жахливі суперечності поміж своєю теорією і практикою, як маліють когорти визнавців комунізму там, де Москва не дошле занадто грошей і відповідної скількости політичних інструкторів, або де поліція даних країн знайде відповідним поступати з прихильниками комунізму і критикатами економічно-соціяльної системи капіталізму так, як поступає поліція в СССР з прихильниками капіталізму і критикантами економічно-соціяльної (і не тільки економічно-соціяльної*) системи большевизму.

На нашу думку, причина росту комунізму лежить у рості СССР, в її мілітарній потузі, в її здецидованій настанові підбити цілий світ і завести там свою власть. Тій твердій постанові і консеквентній підготовці ідеї до того західній світ не зумів належно знайти протипоставу. Він, навпаки, можна сказати, допоміг СССР стати небезпечним ворогом і загрозою. Наслідком того світ стратив багато довіря так до здібностей самооборони, як і до моральної снаги і здоровля західніх потуг. Не диво, що навіть такі здецидовані противники большевизму, як англійці починають шукати примирення і алібі з своїми будучими окупантами. Те саме роблять німецькі націоналсоціялісти з Мартином Борманом на чолі, те саме роблять використувані і поневолювані народи в Азії. **Дайте** їм всім запоруку, що

З хроніки нашого життя

НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ

На підприємствах і установах України переводиться підготовка до виборів Верховного Совєта УССР. За повідомленням газети «Радянська Україна» у Київському Державному Університеті ім. Шевченка та в Одеському Державному Інституті Біології Генетики ім. акад. Лисенка розгорнуто вже передвиборчу кампанію. Проситимуть, як звичайно, тов. Й. В. Сталіна ласкаво «балотуватись» на «делегата» з України до Верховного Совєту.

Російська газета у Львові «Львовская Правда» нарікає на недоліки у розвитку колгоспів та підкреслює конечність приспішення їх «укрупнення» ще в 1951 році.

В Києві відбулась у січні ц. р. 12-та Конференція міської КП(б)У, на якій заслухано звіту у діяльности міського. В конференції взяли участь члени «уряду» УССР: Коротченко, Гречуха, Сердюк, Гречко, Гризар та інші.

У Львові відбулось «Свято пісні», в якому взяли участь 2400 чоловік із гуртків самодіяльности. Свято відкрив від імени Верховного Совєта УССР депутат Семен Стефаник та від Львівського обкому КП(б) секретар Грушецький.

За звітом секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельнікова у східніх областях України в 1950 р. було 14,433 укрупнених колгоспів, з яких лише 3,342 мають головами спеціялістів-агрономів з середньою і вищою освітою.

Ігор Савченко, один з найкращих кінорежисер, постановщик фільмів «Богдан Хмельницький», «Вершники», «Третий удар» — помер в Україні.

В осінньо-зимовому сезоні в харківському театрі ім. Шевченка йшли такі п'єси в репертуарі: А. Суворова «Світанок над Москвою», А. Глоби: «Пушкін», Воліна «Битва за життя». Як видно, дух театру в Україні наскрізь московський.

В Сталіно відбувся 5-ий пленум правління Спілки радянських письменників УССР. Основну доповідь виголосив М. Рильський на тему: «Робота Й. Сталіна в справі мовознавства та її роля в розвитку совєтської літератури». Промовляли крім нього О. Корнійчук на тему: «Другий світовий конґрес прихильників миру і завдання радянської літератури в боротьбі за мир» та Л. Новиченко про справи критики. На пленумі доповнено правління Спілки (Ю. Яновський, Б. Палійчук, В. Козаченко, А. Хижняк, Л. Новиченко, С. Крижановський, О. Донченко, Ю. Гойда, О. Вишня, М. Стельмах, Ю. Збанацький, В. Собко). Головою правління затверджено поновно О. Корнійчука.

В архангельській лісовій тундрі, в концентраційному таборі помер Остап Луцький — б. начальний директор Ревізійного Союзу Українських Кооперативів у Львові, куди його вивезли большевики ще в 1939 р.

Відомий історик України, професор Колумбійського університету Кларенс Маннінґ видав друком свою книжку п. н. «Україна XX сторіччя» —завданням якої є представити американському читачеві ширше і основніше найновішу добу визвольних змагань українського народу.

Генеральний секретар ПАУК — Степан Шумейко вніс на руки Триґве Лі меморіял до ОН, в якому просить провірити положення в Україні і дати українському народові допомогу.

НА ЕМІҐРАЦІЇ

Виданням Міннесотського Університету, ЗДА, вийшла друком «Модерна українська граматика» — опрацьована проф. Я. Рудницьким і проф. Ю. Луцьким.

В Мюнхені вийшла друком книжка Степана Хрона: «Зимою в бункрі», написана у формі спогадів-хроніки з 1947—1948 рр.

В Вінніпеґу, Канада, засновано Курінь Братства Карпатської Січі ім. І. Рогача.

В Ульмі, Німеччина, відбувся з'їзд Союзу Гетьманців Державників. З доповідями виступали проф. В. Гришко (Гетьманський рух і його завдання) та інж. І. Сапіга («Тактика СТД на нинішньому стані). З'їздом проводив проф. УВУ др. І. Мірчук.

В роковини проголошення самостійности і соборности України Виконний Орган Української Національної Ради проголосив внутрішню національну позику на потреби організації та політичної акції для визволення України. Ця позика має стати основою Українського Національно-Державного Фонду. Позичка опроцентована на 2 проц. і буде повернена майбутнім урядом вільної України. Випускається облігації у висоті 1, 5, 10, 20, 50 і 100 амер. долярів.

Виконний Орган УНРади і Комітет Українців Канади окремим листом висловили подяку і признання американському сенаторові Р. Стассенові за його домагання створити Незалежну Українську Державу по розчленуванні СССР.

Дирекція національного еспанського радіо повідомила про впровадження в програму своїх радіопередач для народів Центральної та Східньої Европи передач українською мовою.

В Ню Йорку, ЗДА, в дні 24 лютого 1951 р. відбувся високошкільний з'їзд професорів, доцентів, викладачів та асистентів і студентів Українського Вільного Університету, що живуть в ЗДА.

В дні 10 лютого ц. р. в Ню Йорку, ЗДА, відбулася Урочиста Конференція УВАН в ЗДА присвячена оглядові діяльности Академії і переспективам її праці в ЗДА.

БІБЛІОГРАФІЯ

Володимир Янів: ШУХЕВИЧ-ЧУПРИНКА — ЛЮДИНА І СИМВОЛ. Доповідь на жалівній Академії в Мюнхені 19 листопада 1950. — Видавництво «Молоде життя». Мюнхен 1950. Стор. 16.

Ярослав Б. Рудницький: КАНАДІЙСЬКІ МІСЦЕВІ НАЗВИ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ. Видання Української Вільної Академії Наук. Серія: Назвознавство. Ч. 2. Накладом Українського Народнього Дому, Вінніпеґ, Канада. Вінніпеґ 1951. Стор. 88.

СВІТЛО. — Католицький часопис для українського народу. Ч. 3 і 4. Рік XIV. Видають оо. Василіяни. Торонто (Канада) 1951.

THE EASTERN QUARTERLY. Vol. IV. No. 1. January, 1951. Published by the Morven Press Ltd., London, England.

THE UKRAINIAN BULLETIN. Semimonthly by the Pan-American Ukranian Conference. Vol. IV. No. 2 and 3.

ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ. Релігійний місячник. — Лютень 1951. Рік 23, ч. 2.

МОЛОДЕ ЖИТТЯ —часопис Українського Пласту, ч. 11—12 (102—103) за листопад—грудень 1950. Видає Головна Пластова Старшина. Дітройт, ЗДА.

ПОРОГИ — літературно-мистецький журнал. Ч. 13, жовтень 1950 і ч. 14—15, листопад—грудень 1950. Буенос Айрес, Арґентина.

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ СЛОВО. Церковно-народний журнал для православних українців. Рік XXXI. Ч. 2. Місячний урядовий орган Української Православної Церкви в ЗДА.

ЛИСТОК ДРУЖБИ. Рік II. Ч. 4—5 (січень—лютий 1951). Видають Представництва ОУСТНС «ЗАРЕВО» в ЗДА і Канаді. (Циклькостиль).

З життя в ОДВУ

ГОЛОВНА УПРАВА МОЛОДІ ОДВУ ВИГОТОВИЛА ПЛЯН АКТИВІЗАЦІЇ

Маруся Попович, секретарка Молоді ОДВУ, приготовила плян активізації Молоді ОДВУ. Згідно з пляном у найблищому часі мається пожвавити діяльність існуючих відділів, та відновити відділи в громадах, де цього ще не зроблено.

В Ню Йорку припоручається М. Белендюкові, організаційному реф. та Оксані Сцібайло ГУ Молоді ОДВУ, пожвавити працю відділу, ініціювати імпрези й виступи зовнішні, як також брати участь у всіх засіданнях ЦУ ОДВУ, також брати активну участь у Об'єднаному Комітеті Українських Організацій міста Ню Йорку.

В Ст. Пол, Мінн., Роман Шраменко має зайнятися підготовою й овганізування відділу Молоді ОДВУ. Йому певно поможуть проф. О. Грановський, панна Коцюба й інші члени відділу ОДВУ.

В Шікаґо, Ілл., Дмитро Пілецький уповноважнений відділом ОДВУ організувати відділ Молоді ОДВУ.

В Клівленд, Огайо, Маруся Попович підготовляє ґрунт під зорганізування відділу в цій громаді.

В Філядельфії, Па., М. Середович, голова ГУ Молоді ОДВУ. перебирає обовязок створення відділу Молоді ОДВУ в своїй громаді.

Плянується створити відділи Молоді ОДВУ ще в Дітройт, Міш., Рачестер, Н. Й., й по можности в Ню Гейвен, Конн.

Спеціяльну увагу мається присвятити організуванні молоді тут родженої, а також плянується тісну співпрацю з студентською молоддю, що зорганізована зараз у «Зареві».

Секретарка Головної Управи Молоді ОДВУ пропонує відбути Крайову Конференцію Молоді ОДВУ, може разом із «Зарево», щоб на ній приняти певні напрямні й приступити до організування молоді на ширшу скалю. Найкраще на таку конференцію надаються римо-кат. Великдень, найкращим місцем — Клівленд, бо воно займає центральне місце. Кошти подорожі з усіх осередків Молоді ОДВУ мають бути покриті дотичними відділами.

ЧЛЕНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УПРАВИ ОДВУ НА ПОМІЧ «САМОСТІЙНІЙ УКРАЇНІ»

Центральна Управа ОДВУ вислала обіжного листа до всіх своїх відділів, щоб вони допомогли матеріяльно видавництву «Самостійна Україна». В цьому обіжнику закликається всі відділи та ввесь загал членства до праці для матеріяльного забезпечення журналу «Самостійна Україна». Прохається там усі відділи й членство ставати уділовцями Видавничої Спілки, ставати передплатниками журналу «Самостійна Україна», приєднувати нових передплатників між своїми приятелями, ріднею й знакомими, як також приходити з фінансовою допомогою складанням датків на пресовий фонд журналу.

На своюму засіданні Центральна Управа ОДВУ зобовязала всіх членів ЦУ зложити датоk на пресовий фонд «Самостійної України». Зложили вже свої датки: В. Різник (Ню Йорк) $ 25, С. Куропась (Шікаґо) $ 25, Г. Кальба (Ню Йорк) $ 25, В. Череватюк (Ню Йорк) $ 25, В. Михайлів (Ню Йорк) $ 10, І. Павліш (Шікаґо) $ 10, В. Кавка (Клівленд) $ 10, Е. Новицький (Ню Йорк) $ 10, А. Повх (Ню Йорк) $ 5, П. Голубенко (Ню Йорк) $ 5. Проф, О. Грановський і С. Коцюба зложили по $ 10 в час збірки на пресовий фонд СУ у своюму місцевому відділі „ОДВУ в Ст. Пол, Мінн. Прохається всіх інших членв ЦУ ОДВУ свої датки надіслати якнайскоріше.

32-гий Відділ ОДВУ — Міннеаполіс. 4-го лютого ц. р. відбулися річні загальні збори 32-го Відділу ОДВУ в Міннеаполіс—Сєн-Пол, Міннесота. Збори обрали нову управу відділу на 1951 рік в такому складі: др. М. Данилюк — голова, др. Є. Міцевич — заступник голови, Ю. Пундик — секретар, В. Вінич — фінансовий секретар, Марія Процай — скарбник, інж. П. Байбак — культурно-освітний референт і пп. П. Качмар, П. Грицак, др. С. Кротюк — контрольна комісія.

Збори водночас висловили подяку і признання попередній управі Відділу, а зокрема проф. О. Грановському, який, не зважаючи на переобтяження іншою працею, в тому числі обов'язками голови Центральної Управи ОДВУ, взяв на себе в попередньому році головування 32-го Відділу і успішно керував його працею іноді в неприятливих обставинах. В минулому році 32 Відділ ОДВУ зорганізував кільканадцять доповідей і декілька святочних академій для відзначення визначніших подій в українській історії, а також брав активну участь у спільному влаштованні з іншими організаціями таких найголовніших національних свят, як Свято Державности, Свято Тараса Шевченка, Свято С. Петлюри і Є. Коновальця і Український День.

ШІКАҐО-БОРНСАЙД. Заходами **52-го Відділу ОДВУ** та місцевого Відділу СУМА в дні 28 січня ц. р. відбулася тут **Святочна Академія** з нагоди **Свята Соборности і Самостійности (22 Січня 1918 і 1919 рр.).** В програму Свята увійшли: вступне слово п. Л. Коселини, хорові точки хору СУМА під управою п. М. Семкова, деклямації панни Іни Ткачук, п. Л. Коселини та п. Сергія Сущика та святочний реферат д-ра Т. Лапичака.

Створений недавно при 52-ому Відділі ОДВУ Аматорський Гурток під управою п. Садовського відограв в дні 4 лютого ц. р. в салі Української Православної Громади поставив сценічну картину за М. Гоголем «Р і з д в я н а Н і ч». Аматорський Гурток підготовляє другу виставу п. н. «Батраки».

ШІКАГО. Управа 2-го Відділу ОДВУ в Шікаго на своюму засіданні дня 1-го лютня ц. р. ствердила великий моральний і матеріяльний успіх цьогорічної коляди, яку влаштував Відділ. Успіх цей слабий у порівнанні з передвоєнними роками, але, як на наші сучасні умовини, вповні задовільний. Насамперед навязано поновно живий контакт з частиною давнього членства, а кромі цього зібрано суму $ 210.

Ціна 30 ц.

ЄДИНИЙ У ЗДА УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

«САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРИ, ПОЛІТИКИ ТА СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

виходить кожного місяця в Чікаґо, ЗДА

САМОСТІЙНА УКРАЇНА проголошує ідеї українського державного відродження та визвольного руху.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА бореться за принцип самовизначення і суверенности українського народу, як і всіх інших поневолених ще народів.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА інформує світ і українську суспільність на еміґрації про стан визвольної боротьби і політику окупантів на Рідних Землях.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА з'єднує для визвольної боротьби прихильників і пропаґує потребу матеріяльної та моральної їй допомоги.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА розробляє проблеми національної революції, її ідеології, програму, стратегії і тактики.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА поширює ідею внутрішнього нашего суспільно-політичного солідаризму.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА плекає, творить і поширює на чужині наші високі духові і культурні вартості.

Річна передплата за журнал «Самостійна Україна» дорівнює $ 3.

Одне число коштує $ 0,30.

Станьте передплатником «Самостійної України» та приєднайте також і своїх друзів!

THE INDEPENDENT UKRAINE

P. O. Box 194 :: St. Paul 2, Minn. USA